№ 176 ՇԱԲԱԹ, 11 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՒԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 11 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 176

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—3 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամեն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՒԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK". Յայտարարութիւնների համար պէտք է դիմել՝ 1 երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.
Կովկասից դուրս գտնվող անձինք և հիմնարկութիւններ յայտարարութիւնների համար կարող են դիմել նաեւ՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявлений Торговаго Дома Л. и Э. Метцль и Кº, Мясницкая, [illegible] Сытова, [illegible] Морская, 11, Վարշավայում Маршалковская, 130, Կիեւում Большая, 38, Օդեսայում 8 Площадь Биржи.
ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ
Օգոստոսի 1-ից մինչեւ սեպտ. 1-ը 85 կ. [illegible] ... 40 կ. [illegible]

Օգոստոսի 10-ին հեզօր առաւօտ վախճանվեց
ՆԻՆԱ ԵԳՈՐՈՎՆԱ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆՑԸ
(ՏԻՐԵԱՆ)
Կիրակի, օգոստոսի 12-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում կը մատուցվի պատարագ, որից յետոյ մարմինը կը փոխադրվի Խօջիվանքի գերեզմանատունը, ուր և կը կատարվի թաղումը։ Այդ մասին յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին հանգուցեալի զաւակները։ 585. 2—1

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ԾԽԱԿԱՆ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ երկու ուսուցիչ
բնագիտութեան եւ երգեցողութեան, իւրաքանչիւրը շաբաթական 16 դասով։ Դասավարձն է 60 րուբլի։
Ցանկացողները իրանց կրթութեան, անցեալ մանկավարժական գործունէութեան մասին համառօտ տեղեկութիւններով թող բարեհաճեն դիմել մինչև օգոստոսի 20-ը հետեւեալ հասցէով. Баку, Попечительству Бакинскихъ армянскихъ церк.-приходскихъ школъ. Гимназическая ул. (օ.մ.) առ. 581. 3—1

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ
Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
Լ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ կազմած
„ՄՇԱԿԻ" ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ (1872–1912)
Հանգուցեալ Գր. Արծրունու, Ստեփ. Արծրունու, Րաֆֆու, Դ. [illegible], [illegible], Ե. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի և Հ. Առաքելեանի պատկերներով։
Գիրքը բաղկացած է 132 էջից, տպված է ամենալաւ թղթի վրա եւ պարունակում է իր մէջ «Մշակի» 40 տարվայ համառօտ պատմութիւնը, բոլոր խոշոր երեւոյթների, բել-լետրիստ. երկերի, նշանաւոր յօդուածների եւ այդ ժամանակամիջոցում «Մշակի» ունեցած աշխատակիցների եւ թղթակիցների անունների յիշատակութիւնը։
ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.
Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում։
«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախք չեն վճարում։
ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻՆ։
(առ.) 0—18

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ
Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
„ՄՇԱԿ" ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ
(«Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանի առիթով)
I հատոր
Այդ հատորի մէջ ամփոփված են 1872 թւականից մինչև 1891 թւականը «Մշակի» մէջ լոյս տեսած առաջնորդողները, յօդուածները և բանաստեղծութիւնները, որոնք նուիրված են կանանց հարցին ընդհանրապէս և մասնաւորապէս հայ կնոջ առաջխաղացման գործին։
Գիրքը բաղկացած է 7+294 մեծադիր էջից, տպված լաւ թղթի վրա, Գր. Արծրունու մեծադիր գրաւիր պատկերով։
Գինը ՄԷԿ րուբլի։
Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում։
«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախք չեն վճարում։
ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻՆ։
(առ.) 0—21

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

I

Մեր երկրում ներկայումս մի առանձին անդայն վերաբերմունք է նըկատվում դէպի բամբակագործութիւնը։

Այն թանգ գները, որոնցով ծախվեց բամբակը վերջին տարիները, այն աչքի ընկնող օգուտները, որ ստացան բամբակի մշակութեամբ պարապվողները թէ Անդրկովկասում և թէ Անդրկասպեան և Միջին Ասիայի երկրներում, ոգևորեցին շատերին նուիրելու իրանց բամբակագործութեանը։

Եւ արդարեւ՝ բամբակի ցանքսերը այժմ ամեն տեղ ընդարձակվել են զգալի չափերով։ Այն հողերի մի մասը, որոնք մինչև այժմ բրնձի արտերով էին բռնված, այժմ յատկացվել են բամբակի համար։

Եւ որովհետև բամբակը աւելի քիչ պահանջ ունի ոռոգման ջրի, քան բրինձը, ուստի երկրագործը, վերացնելով բրնձի մշակութիւնը, հնարաւորութիւն է ստանում աւելի ընդարձակ տարածութիւն ոռոգել և այնտեղ բամբակ ցանել։

Ռուսաստանը բամբակ ստանում է թէ իր պետութեան շրջաններում գտընված հողերից և թէ արտասահմանից՝ Ամերիկայից և Եգիպտոսից։ Բամբակը անցնելով Մոսկվայի, Լոձի, Եարոսլավի, Սարատովի և ուրիշ տեղերի գործարանների մեքենաներով՝ դառնում է ճոթ, որը սպառվում է Ռուսաստանում և կամ արտահանվում ուրիշ երկիրներ, օրինակ՝ Պարսկաստան, Բուխարա։

Անցեալ տարվանից, երբ Ռուսաստանի և Ամերիկայի փոխադարձ յարաբերութիւնները լարվեցին, միտք յղացաւ դադարեցնել Ամերիկայից բամբակ ստանալը և անկախ լինել ամերիկական արդիւնաբերութիւնից, սակայն ինքը Ռուսաստանը դեռ ևս պատրաստված չէր այդպիսի մի մաքառում մըղելու, որովհետև Անդրկովկասի և Միջին-Ասիայի բամբակագործութիւնը անկարող է բաւարարութիւն տալ Ռուսաստանի գործարանների բոլոր պահանջներին։

Ուստի իբրև հերթական հարց հանդէս եկաւ այն, թէ ինչ եղանակով կարող է Ռուսաստանը ապահովել իրան բամբակով։ Պարզվեց, որ նա մի առժամանակ անկարող կը լինի վարել իր գործերը առանց օտար բամբակի, բայց պէտք է պատրաստվի թէ ընդարձակելու իր ցանքսերը հնար եղածին չափ Ռուսաստանի այն բոլոր մասում, ուր կարող է բուսնել և զարգանալ բամբակը, և թէ բարւոքելու եղած արդիւնաբերութիւնը։

Պետական գանձարանը նշանակեց մի քանի խոշոր գումարներ բամբակագործութեան զարգացման համար և մտադիր է իրագործել մի շարք ձեռնարկութիւններ՝ շահագործելու բամբակի ցանքսերի համար պետութեան այն բոլոր հողերը, որոնք ընդունակ են բամբակի մշակութեան համար։

Միևնոյն ժամանակ կառավարութիւնը բարւոք համարեց կազմել խորհրդակցութիւններ մասնագէտների և տեղական գործողների հետ՝ պարզելու բամբակագործութեան կարիքները և նրա ընդարձակման համար անհրաժեշտ պայմանները։

Այդ խորհրդակցութիւններից մէկն է և այն համագումարը, որը պէտք է մի քանի շաբաթից յետոյ կայանայ Թիֆլիսում որոշ ծրագրով։

Այդ համագումարը, որ ունի ընդարձակ ծրագիր, կարող է մեծապէս օգնել կովկասեան բամբակագործութեան խնդիրների լուսաբանութեան, ուսումնասիրութեան և մշակութեան։

Մենք կանգ կառնենք ծրագրի մի քանի կէտերի վրա։

Ս. Քալանթար

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

9 օգոստոսի

Պետերբուրգ (Պաշտօնական).—Բարձրագոյնս հաստատված է 1812 թւի օգոստոսի 26-ին տեղի ունեցած բորոդինեան ճակատամարտի 100-ամեակի տօնահանդէսի հետևեալ ծրագիրը։ Հանդէսի նախօրեակին, օգոստոսի 25-ին, Ռուսաստանի կայսրութեան բոլոր եկեղեցիներում պատարագ և հոգեհանգիստներ կը կատարվեն Ալեքսանդր I կայսրի և Հայրենական պատերազմում ընկածների համար։ Երեկոյեան եկեղեցիներում կը լինի գիշե-[illegible] նի Վլադիմիրեան պատկերի։ Այդ օրն էլ պէտք է հաւաքվեն Բորոդինեան դաշտում Հայրենական պատերազմին և բորոդինեան ճակատամարտին մասնակցող զօրամասերի ներկայացուցիչներն ու պատգամաւորութիւնները։

Ցերեկվայ ժամը $2^1/_2$-ին Բայէվակիի հրեաանիի (բատարէայի) մօտ կը հաւաքվեն Կայսերական պալատանիները, մինիստրների խորհրդի անդամները, գինւորական հաստատութիւնների, ցամաքային և ծովային զօրքերի հրամանատարները, պատգամաւորութիւնները, յօբելեանական մասնաժողովը, Մոսկվայի նահանգապետը, ազնուականութեան պարագլուխը, զեմստվային վարչութեան անդամները, Հայրենական պատերազմին մասնակցող անձինք և այլն։ Բորոդինեան դաշտում կանգնած կը լինեն զօրքերը։

Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի-Կայսրուհին, Գահաժառանգ Արքայորդին և Օգոստափառ Զաւակներն ու Մեծ Իշխանները Բորոդինեան դաշտը գալուն պէս կանցնեն Բայէվակիի հրեաանիի և բորոդինեան պատերազմի կոթողի շուրջը կանգնած զօրքերի առջևից։ Շրջագայութիւնը աւարտելուց յետոյ, Կայսրը, Կայսրուհին, Օգոստափառ Զաւակները և Կայսերական Տան անդամները կը գնան դիմաւորելու Սմոլենսկից Աստուածամօր պատկերը բերող թափօրին։ Թափօրին մօտենալիս Մոսկվայի միտրոպոլիտը խաչով և սրբազան ջրով կը մօտենայ Կայսրին և Կայսերական Ընտանիքին ու կը մատուցանի խաչը համբուրելու։ Ցետոյ Կայսրը իր Օգոստափառ ուղեկիցներով հետևելու է թափօրին մինչև Ալէքսանդր I կայսրի եկեղեցին, որ կառուցված է Բայէվակիի հրեաանիի և Բորոդինեան արձանի առջև, ուր Մոսկվայի միտրոպոլիտը հոգեհանգիստ կը կատարէ Ալէքսանդր I կայսրի և Հայրենական պատերազմում ընկած հրամանատարների ու զօրականների համար։ Հոգեհանգստից յետոյ, Թագուհի Կայսրուհին Օգոստափառ Աղջիկներով կը բարեհաճէ գնալ Կայսերական օթեակը։ Թագաւոր Կայսրը, Գահաժառանգի և Մեծ Իշխանների հետ միասին կը հետևի թափօրին, որը անցնելու է զօրքերի շարքերի առջևից, որից յետոյ թափօրը կուղևորվի Սպասոբորոդինեան վանքի տաճարը, իսկ Նորին Մեծութիւնը, Գահաժառանգի և Մեծ Իշխանների հետ միասին, կը գնայ Կայսերական Ընտանիքի համար պատրաստված տեղը։ Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8-ին, Ալէքսանդր I կայսրի եկեղեցում տեղի կունենայ գիշերային հսկումն։ Այդ օրը բոլոր զինւորական դպրոցներում, բոլոր զօրամասերում, ռազմանաւերի վրա, երեկոյեան շեփորից յետոյ, տեղի կունենան ընթերցանութիւններ բորոդինեան պատերազմի մասին և մոգական պատկերներով կը ցուցադրվեն տեսարաններ պատերազմից։

Օգոստոսի 26-ին ռուսական կայսրութեան բոլոր եկեղեցիներում և ռազմանաւերի վրա կը կատարվեն հոգեհանգիստներ, գոհացողական մաղթանքներ Ռուսաստանի ազատութեան համար։ Գոհացողական մաղթանքներից յետոյ բոլոր զօրամասերում, զինւորական դպրոցներում տեղի կունենան զօրախաղեր։ Զօրախաղերին կը մասնակցեն տեղական քաղաքացիական տեսչութեան ենթակայ դպրոցների աշակերտները։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

9 օգոստոսի

Տաշքենդ.—Սապեօրների խռովութեան գործի առիթով 15 հոգի դատապարտվել են մահվան պատժի կախաղանի միջոցով, 112 հոգի տաժանակիր աշխատանքների զանազան ժամանակամիջոցներով, 79 հոգի կալանաւորական բաժանմունքների, 15-ը պատժիչ բատալիոնի և 7-ը արդարացված են։

Պարիզ.—Պուանկարէն զեկուցում տուեց մինիստրների խորհրդին իր Ռուսաստան գնալու և ռուս պետական մարդկանց հետ ունեցած խօսակցութիւնների մասին։

[illegible] հասաւ։ Նրան դիմաւորեցին առևտրականների, տեղական իշխանութեան և հոգևորականութեան ներկայացուցիչները։ Շուջա-ուդ-Դովլէն գնաց Նեմեթաբադ։

Նովոկիեվսկ.—Խունկունում եապոնական թէյարանում փողային վէճի ժամանակ սպանվել են երկու չինացի։ Սպանութիւնից գրգռված ամբոխը ջարդուփշուր արեց և թալանեց թէյարանը և սպառնում էր եապոնական հիւպատոսարանին։ Տեղական դատարանը մեծ դժուարութեամբ կարողացաւ հանգստացնել խռովարարներին։

Չիֆու.—Պէկին, Խուանսօնն ու Սունեատսէնը այստեղ հրապարակական ճառեր արտասանեցին, կոչ անելով զանազան կուսակցութիւնների՝ միանալու յօգուտ հասարակապետութեան ծաղկման։

Մազագան.—Դահակալութեան ձգտող Էլհիբան, շնորհիւ քաղաքի մի քանի պաշտպանների և ոստիկանական տաբորի դաւաճանութեան, մտաւ Մարաքէշ և յայտարարեց իրան սուլթան։ Էլգլաուն, որ մնացել էր հաւատարիմ, հիւպատոսը, փոխ-հիւպատոսը և 2 ֆրանսիացի օֆիցերներ պաշարված են Էլգլաուի տանը։

Մանագուա.—Քաղաքի մօտերքում ապստամբները կոտորեցին 430 հոգուց բաղկացած քաղաքապահ զօրքը։

Միւնխէն.—Զինւորական բիւջէն քննութեան ենթարկելիս՝ սօցիալիստ Ֆօլմասը յայտարարեց պալատին, որ եթէ սօցիալ-դեմօկրատներին չաջողվի խաղաղութիւնը պահպանել, այն ժամանակ նրանք կը պաշտպանեն հայրենիքը ոչ վատ ուրիշներից։ Ազատամիտները ողջունեցին այդ յայտարարութիւնը, իբրև հայրենասիրական խօսքեր, որոնք գալիս են ապացուցանելու այն հայեացքի անարդարացիութիւնը, թէ իբր Բաւարիան լոկ ակամայից է մնում կայսրութեան կազմի մէջ։

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

9 օգոստոսի

Կ. Պոլիս.—Արդարադատութեան մինիստր Հիլմի փաշան հրաժարական տուեց, թուլացնելով չափաւորների կուսակցութեան ոյժը մինիստրութեան մէջ։

Իփէկում ալբանացիները ազատեցին բոլոր կալանաւորներին։ Սալոնիկում իշխանութիւնը խուզարկութեան ենթարկեց կոմիտետական «Թիւրքիալը», նախկին «Ռումելի», խմբագրութիւնը, գրաւվեցին ձեռագրերը և փակվեց լրագիրը։ Սալոնիկ-Պոլիս տանող երկաթուղագծի վրա, 50-դ կիլոմետրի վրա, գտնված է ռումբ։

Պաշտօնապէս կառավարութիւնը հաղորդում է, որ ալբանացիները, Վօլիսի մօտերքում, ընդհարվելով զօրքերի հետ, ցրվեցին։

Չերնօգորցիները յետ նահանջեցին Բէրանից, որը գրաւեցին թիւրքական զօրքերը։

Կ. Պոլիս.—Արդարադատութեան և ներքին գործերի մինիստրների պորտֆէլները դժուարանում են յանձն առնել։ Սենատի նախագահ Ֆերիդին առաջարկվեց ներքին գործերի մինիստրի պորտֆէլը. նա հրաժարվեց։ Սենատոր Խալիլին առաջարկվեց արդարադատութեան մինիստրի պորտֆէլը։ Մինիստրական կաբինէտի ընդհանուր ճգնաժամը հաւանական է։

Մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն՝ ալբանական շարժումը, որ պաշտօնապէս վերջացած է յայտարարված, իսկապէս դեռ չէ վերջացել։ Շատ տեղերում երեւան են եկել յունական ապստամբներ, գլխաւորապէս Մօնաստիրի վիլայէթի հարաւային մասում, և կռիւ են մղում ալբանացիների դէմ։

Սալոնիկ.—Զինւորական մինիստրը հրամայել է Իփէկի զօրքերի հրամանատարին մեծ ոյժով գնալ Բէրանի վրա և առաջարկել չերնօգորցիներին քաշվել սահմանից, սպառնալով հակառակ դէպքում՝ սկսել ռազմական գործողութիւններ։ Իսկ եթէ քաղաքի բերդում ամրացել են միայն Բէրանի շրջանի ապստամբները, այն ժամանակ առաջարկել նրանց անձնատուր լինել, հակառակ դէպքում սկսել կռիւ մղել անխնայ կերպով։

Սալոնիկ.—Կոմս Բերտհոլդի առաջարկութիւնը երիտասարդ-թիւրքերը ընդունում են որպէս սկզբնաւորութիւն Թիւրքիան ինքնավար նահանգների բաժանելու։

Երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտեն կարծում է, որ այդ առաջարկը կը համոզի օֆիցերներին և երկրին՝ նոր կառավարութեան քաղաքականութեան կործանաբեր լինելը Թիւրքիայի համար և երիտասարդ-թիւրքերի անհրաժեշտութիւնը՝ հայրենիքը փրկելու համար։ Կոմս Բերտհոլդի առաջարկը ուժեղ տպաւորութիւն գործեց Մակեդօնիայի քրիստոնեայ ազգութիւնների վրա։ Սուլթանի և կառավարութեան դիմումը ալբանացիներին աջողութեամբ չը պսակվեց։ Նրանցից ցրվեց աննշան մասը միայն, իսկ մեծամասնութիւնը մնում է Ուսկիւբում և պահանջում է կառավարութիւնից 30,000 րուբլի։

Հռոմ.—Ստոյգ աղբիւրներից տեղեկութիւն է ստացված, որ Բարձրագոյն Դուռը փափագում է վերջ տալ պատերազմին, համոզվելով որ անհնարին է Տրիպօլիտանիան և Կիրենաիկէն պահպանել։ Ղեկավարող շրջաններում խօսում են, որ պատերազմը վերջանալու վրա է, թէև կարող է երկու ամսվայ չափ էլի տևել, որպէսզի Բ. Դուռը դիւրութիւն տրվի պահպանելու իր արժանապատւութիւնը։

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ ԳԱՖԹԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ուստր, 1 օգոստ. (ն. տ.)

Վերջացող շաբթուան «Մշակի» թղթակցութիւնս պօստին յանձնելէ քանի մը ժամ յետոյ՝ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետէն հետևեալ հեռագիրն ստացուեցաւ հոս Գաֆթանեանի նկատմամբ.

«Ուստր, հայոց եկեղեցի, Գաֆթանեան։ Նշանակեցինք Եւրոպայի առաջնորդ Իւթիւճեան եպիսկոպոսն Ամերիկայի ժամանակաւոր լիազօր հովիւ։ Վերջ տուէք դատավարութեան և գացէք անմիջապէս Կ. Պոլիս։ Գէորգ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»։

[illegible]

ըակնները, Մուշեղ արքեպիսկոպոսէն սկըսեալ մինչև Ամերիկա դեռ նոր ոտք կոխած Արսէն վարդ. Վեհունին, որուն ներկայութիւնը բաւական եղաւ զէնքը դողահար ընելու և իր գահավէժ անկումը փութացնելու։

Արսէն վարդապետի Ամերիկա ժամանումովը խեղճը անարեկումի մատնուեցաւ, ինչ որ բնական էր թէ պիտի ըլլար, վասն զի Արսէն վարդ. եկեղեցական գործոց արդի անվիճաբանական վիճակին մատողները երևան բերելու և անոր լծորդուած բոլոր իրադարձութիւնները քննելու ու ճշմարտութիւնն ըմբռնելու կարողութիւնն ունէր, յատկութիւններ՝ որոնցմէ չպիտի կրնար ախորժիլ Գաֆթանեան ապահովաբար։

Զարմանալի ու տարօրինակ չեմ գտներ՝ ուրեմն՝ իր հետապատ ջանքերն ու աճպարարութիւնները, Արսէն վարդապետը Ամերիկայէն հեռացնելու և աներկիւղ իր ընթացքը շարունակելու։

Բայց աւաղ, որ իր այս ծրագրին մէջ չյաջողեցաւ։

Ուրախ ենք, որ Վեհ. Կաթողիկոսը կըրցաւ վերջապէս ճանչնալ այս մարդը իր իսկական մորթին մէջ, կրցաւ հասկնալ անոր ազատ հոգեբանութիւնը և բարեհաճեցաւ հեռացնել զայն իր պաշտօնէն, որ եթէ բնաւ մոն սպիտակամիաբանութեան՝ մեռնի գայնէ։

Ողջունելի է Վեհ. Հայրապետը իր տնօրինութեան համար։

Ամերիկահայ երկինքէն անհետացաւ չարագուշակ այս աստղը. գոյց թող ըլլան մեր Թիւրքահայ ու ռուսահայ եղբայրները, որ իրենց ջինջ կապոյտ երկինքին վրայ գաղտագողի չծագի, որովհետև… իսկապէս պիտի ապականէ զայն…

Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Մեր դպրոցների մասին

Թաւրիզ, 5 օգոստոսի

Թողնում եմ մի ուրիշ անգամվայ մեր դպրոցների մասին ընդարձակ գրելը, իսկ

[illegible]

Փողերի հետ բոլորն էլ չքացան։

Եւ կան միամիտներ, որոնք մեղադրում են Թաւրիզի հայ հասարակութեան սառն ու անտարբեր վերաբերմունքը դէպի իր կուլտուրական հաստատութիւնները։

Խնդիրը խիստ պարզ է։

Այժմ փոխվել է ժամանակը։ Տեսնում են, որ առանց կանխիկ փողի ոչինչ անել անկարելի է, և «մէյդան են քաշում» հին հակառակորդներին, քաղաքի վաճառականներին, որոնք բոլորն էլ հրաժարվեցին առաջին ընտրութիւնից։ Եւ դրանցից մէկը այնքան իրաւացի կերպով նկատեց. «Ապա ինչ արիք մեր 17 հազար թումանը»։

Դա, կարծեմ, դպրոցի անձեռնմխելի գումարներից էր։

Կայացաւ երկրորդ ընտրութիւն. ովքեր ընտրվեցին, Աստուած իմ։ Աւելի հասկանալի դարձնելու համար մի օրինակ ասեմ։ Նախկին հոգաբարձուներից մէկը, որ սեփական ստորագրութեամբ («Մշակ» № 152) իրանց կազմին բացասական քուէ է տուել, նորից ընտրվել է հոգաբարձու։ Էլ ինչի էին պէտք քննիչ յանձնախումբը, նրա քննութիւնները և եզրակացութիւնները՝ այնքան տխուր։

Ոչ ոք ծխականներից չէ համաձայնվում հոգաբարձու ընտրվել. շատ է, չեն գալիս

Չը կան այլ ևս սօփաներ, որովհետև չը կայ և ոչինչ, և ոչ մի կոպէկ, և ոչ չաղ պաշտօնների հեռանկար։

Բայց ծուր են նրանք, այսքան տարիների ընթացքում այդ խղճուկ դպրոցի տէրն ու տիրականը. մեթէ կորցրել են սովորական մարդու քաջութիւնը գոնէ այս նեղ վիճակում օգնելու երբեմնի այնքան հարուստ դպրոցին, որի գումարները կարգաւորվում են այսպէս. օրինակ՝ մի ուսուցիչ միջնակարգ կրթեամբ ստանում է 400 թուման և ճանապարհածախս (հոգաբարձուի մօտ ազգականը), իսկ ուսուցիչը և վարժուհին (ամուսիններ) ստանում են կրկնակի դասերով երկուսը միասին 300 թուման։

Sapienti sat. Մ. Թաւրիզեցի

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔՈՑ ԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարրական դպրոցի նպատակն է սկզբնական կրթութիւն տալ երկու սեռի սաներին։ Երեք տարի սովորելով գիւղական դպրոցում, մանուկը հազիւ հազ սովորում է վարժ կարդալ, գրել և թւաբանական չորս գործողութիւն իմանալ։ Այնուհետև նա թողնում է դպրոցը և զբաղվում է ընտանեկան գործերով, իսկ ծնողներն ուրախ են, որ իրանց տղան «աւարտեց դպրոցը»։

Տարրական դպրոցի տուած արդիւնքը շատ քիչ է կեանքի մէջ։ Եթէ մանուկները դպրոցից դուրս գալուց յետոյ չը պարապեն ընթերցանութեամբ, չը սիրեն գիրք կարդալ, նրանք սովորածն էլ կը մոռանան և հասարակ անգրագէտ գիւղացիներից ոչնչով չեն զանազանվի։ Գիւղացի երեխաները, լինելով մեծ մասամբ աղքատ ծնողների զաւակներ, չեն կարողանում ստանալ աւելի բարձր կրթութիւն քաղաքներում, և իրանց ուսումը սահմանափակվում է գիւղական 3-ամեայ դպրոցով։

Որպէսզի գիւղական դպրոցի տուած արդիւնքը խոր արմատներ ձգէ կեանքում, ապագայում զարգանայ և բեղմնաւոր պտուղ տայ, անհրաժեշտ է, որ սկզբնական դպրոցներում (գիւղում կամ քաղաքում) կազմակերպվեն արտաքոյ դասարանական ընթերցանութիւններ աշակերտների համար։

Ուսուցիչը պէտք է ընտրէ մանուկներին մատչելի գրքոյկ, կարդայ այդ՝ կարևոր մեկնութիւններով և վերջը աշակերտներին կարճ կերպով պատմել տայ, որպէսզի ստուգէ, թէ արդեօք աշակերտները իւրացրե՞լ են կարդացածը։

Արտաքոյ դասարանական ընթերցանութիւնների շաբաթական պէտք է յատկացնել 2 ժամ ճաշից յետոյ կամ կիրակի առաւօտները։ Բացի սրանից աշակերտների մէջ ընթերցանութեան սէրը զարգացնելու նպատակով երրորդ բաժանմունքից պէտք է տալ մանկական ընթերցանութեան գրքեր։ Ընթերցանութիւններով դասարանում և ընդհանրապէս տանում երեխաները կը ձգտեն ինքնագործունէութեան, կը սիրեն գիրք և դպրոցից դուրս գալուց յետոյ կը պարապեն ընթերցանութեամբ։ Դպրոցի պակասը կը լրացնէ կեանքը։

Ես իմ 20-ամեայ մանկավարժական ծառայութեան ընթացքում կազմակերպել եմ արտաքոյ դասարանական ընթերցանութիւններ վերոյիշեալ ուղղութեամբ Գեաբկեանում, Սուրամում, Ծարսկիէ-Կոլոդցիում, Սղնախում։ Ընթերցանութիւնները միշտ ունեցել են ցանկալի հետևանք։

[illegible] մակերպեն արտաքոյ դասարանական ընթերցանութիւններ հայոց դպրոցներում, որոնք մեծ զարկ կը տան մեր խաւար ժողովրդի լուսաւորութեան, իսկ սրա համար անհրաժեշտ է հիմնել բոլոր գիւղական դպրոցներում փոքրիկ գրադարաններ աշակերտների և ժողովրդի ընթերցանութեան համար։

Ց. Գ. Գրիգորեան

Ծարսկիէ-Կոլոդցի

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Վաղուց բացված է Մոսկվայում 1911 թ. մամուլի արտադրոյթների ցուցահանդէսը, Եկատերինենսկի պարկում՝ քաղաքային դպրոցական երկյարկանի ընդարձակ շէնքում։

Այստեղ, զանազան սենեակներում, տեղաւորված են 53 լեզուով գրքեր։

I բաժանմունքը տրոհվում է 4 փոքր բաժնի՝ կրօն, գիտութիւն, գրականութիւն, արուեստ։

Այս բաժնում գրքերը և ցուցադրված միւս իրերը դասաւորված են հետևեալ կարգով.

Կրօն, գիտութիւն՝ իր առանձին ճիւղերով, մատենագրութիւն, ձեռնարկներ. գրականութիւն՝ գրականութեան պատմութիւն, գեղարուեստ, բանաստեղծութիւն, դրամա, առանձին հեղինակների գրուածքների հաւաքածու, մանկական գրքեր, տեղեկատուներ. արուեստ՝ գրքեր, որոնք վերաբերում են արուեստի պատմութեանը, ժողովրդական հրատարակութիւններ, գեղարուեստական հրատարակութիւններ։

II բաժանմունք՝ օտարերկրեայ մամուլ։

III բաժանմունք՝ պարբերական մամուլ։

Առաջին յարկը ունի հետևեալ բովանդակութիւնը. գրականութիւն, գիւղատնտեսութիւն, բժշկականութիւն, զինուորական գործ, աշխարհագրութիւն, օդաչուութիւն, երկաթուղի, կրօն, հաւաքածուներ, մատենագրութիւն, ժողովրդական հրատարակութիւններ, պլակատներ և գիտութիւն։

Երկրորդ յարկը ունի մանկական ձեռնարկներ, արուեստ. գրքեր՝ լեհական մամուլ, գերմանական, լատիշական, էստոնական, թաթարական, արաբական, հայկական, վրացական, հրէական. տեղեկատու՝ օրացոյցներ, քարտէզներ. առանձնապէս՝ ռուս պարբերական մամուլ։

Ստորին յարկում՝ պանօրամա՝ Մոսկվայի հրդեհը։

Շատ մեծ տեղ են բռնում լեհական գրքերը, թաթարերէնը, սարթերէնը, արաբերէնը։ Գալիս են յետոյ հայերէն գրքերը, բաղկացած խառը - խուռը անուններից, յայտնի ու անյայտ հեղինակների կամ թարգմանողների գործ. այլ և ամենատեսակ հին ու նոր թերթեր ու ամսագրեր, որոնք երեք անգամ աւելի են տեղ բռնում, քան վրացերէնները։

Վերջապէս բերում եմ այստեղ և՛ մի քանի վիճակագրական տեղեկութիւններ։

ա) 1911 թ. ամբողջ կայսրութեան մէջ լոյս տեսած բոլոր գրքերի թիւը.

1) Ռուսերէն 25,526, 2) լեհերէն 1,664, 3) գերմաներէն 920, 4) լատիշերէն 608, 5) հրէերէն 590, 6) էստոներէն 519, 7) հին-հրէերէն 375, 8) թաթարերէն 372, 9) հայերէն 266, 10) մալօրուսերէն 242, 11) վրացերէն 169, 12) ֆրանսերէն 143, 13) եկեղեցա-սլաւօնական 125, 14) լիտօվերէն 79, 15) արաբերէն 66, 16) կիրկիզերէն 38, 17) Ադրբեջանի թուրքերէն 37, 18) սարթերէն 35, 19) անգլիերէն 23, 20) չուվաշերէն 22, 21) լատիներէն 18, 22) չապօնակերէն 15, 23) 31 զանազան լեզուներով 104.

բ) 1911 թ. լոյս են տեսել ամսագրեր՝ ռուսերէն՝ 1155, ուրիշ լեզուներով՝ 381, ընդամենը՝ 1536. Լրագիրներ՝ ռուսերէն՝ 777, ուրիշ լեզուներով՝ 230։ Ընդամենը 2543.

Ամսագիր՝ լեհերէն 203, գերմաներէն 40, լատիշերէն 26, վրացերէն 10, էստոներէն 24, հայերէն 22, հրէերէն 13, լիտօվերէն 20, թաթարերէն 6, Ադրբէջանի լեզուով 4, ֆրանսերէն 4, էսպերանտերէն 5, անգլիերէն 1, կիրգիզերէն 1, մօլդավերէն 1, չեխերէն 1։

Լրագիր՝ լեհերէն 58, գերմաներէն 38, լատիշերէն 28, վրացերէն 14, էստօներէն 28, հայերէն 11, հրէերէն 18, լիտօվերէն 4, թաթարերէն 11, Ադրբէջանի լեզուով 9, ֆրանսերէն 3, յունարէն 4, անգլիերէն 1, կիրգիզերէն 1, օսմաներէն 1, ֆիններէն 1.

գ) 1911 թւին լոյս տեսած գրքերի թիւը բացի ռուսերէնից.

1) Կրօն 1,294, 2) բելլէտրիստ 852, 3) հաշիւներ ու կանոնադրութիւններ 801, 4) ձեռնարկներ 448, 5) տեղեկատուներ 412, 6) օրացոյցներ 383, 7) ժողովրդական գրուածքներ 288, 8) բժշկական-առողջապահական 283, 9) բանաստեղծական 230, 10) մանկական 225, 11) դրամաներ 193, 12) պատմութիւն և հնախօսութիւն 163, 13) գիւղատնտեսութիւն 144, 14) սօցիօլօգիա 136, 15) բիբլիօգրաֆիա 118, 16) բառարան 85, 17) փիլիսոփայութիւն ու հոգեբանութիւն 69, 18) կենսագրութիւն 66, 19) տեխնօլօգիա 62, 20) խառնուրդ 56, 21) աշխարհագրութիւն, տեղագրութիւն, կամրորդութիւն, քարտէզ 50, 22) գրականութեան պատմութիւն 49, 23) բնագիտութիւն 41, 24) արհեստ և սպորտ 36, 25) իրաւունք 34, 26) հաւաքածու 29, 27) մանկավարժութիւն 26, 28) քաղաքական տընտեսութիւն և վիճակագրութիւն 21, 29) մատեմատիկա 13, 30) լեզուագիտութիւն 7, 31) արուեստ 31, 32) զինուորական ու ծովային գործ 2, 33) զեմսկի ու քաղաքային 1։ Ընդամենը՝ 6,835 գիրք։

դ) 1911 թ. պարբերական թերթերը.

Շաբաթաթերթ 650, ամսաթերթ 594, ամենօրեայ 594, ամիսը 2 անգամ հրատարակվող 376, շաբաթը 2 անգամ 119, շաբաթը 3 անգամ 81, ամիսը 3 անգամ 13, օրը 2 անգամ 13, տարին 2—8 անգամ 96, անորոշ ժամանակով 103.

ե) Կրօնական գրքեր.

1908 թ. 836 գիրք, 1909 թ. 1276 գիրք, 1910 թ. 1103 գիրք, 1911 թ. 999 գիրք։

Մանկական գրքեր.

1908 թ. 573 գիրք, 1909 թ. 777 գիրք, 1910 թ. 1031 գիրք, 1911 թ. 928 գիրք։

Քարտէզների բաժանմունքում աչքի է ընկնում Գ. Վարդանեանի «Պատմական Հայաստանի» քարտէզը։

Է. Գ. Ն.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մարախը Շուշու օրջանում

Շուշի, 7 օգոստոսի

Անցած մայիս ամսի վերջերից Շուշու արևելեան մասում, հայոց Ներքին հանգըստարանում և նրա շրջականներում երևաց մեծ քանակութեամբ մարախ։ Հողից դուրս եկնելով այդ մարախը այնտեղ մնաց մինչև վերջին ժամանակներս, իսպառ ուտելով այնտեղի խոտերը և ժախռ ու ժանգալները, թողնելով միայն նրանց ցողունները։ Այժմ այդ մարախը բարձրանալով հասել է քաղաքիս շրջականներին և հաւանական ենթադրութեամբ շուտով ձու կածի, իսկ ինքը գոչնչանայ։ Թէ որտեղից սկիզբն առաւ մարախը և ինչպէս աննկատելի կերպով եկել և ձու է դրել քաղաքիս արևելեան մասում, այդ ոչ ոք չը գիտէ. միայն այժմ պարզապէս նկատելի է, որ մեզանում մարախ կայ, և այդ եկող տարվանից կը լինի կրկին և կրկին քանակութեամբ և գիւղական ժողովրդի համար կը դառնայ ծանր պատուհաս։ Այս մասին հրաւիրում եմ քաղաքիս ոստիկանական վարչութեան ուշադրութիւնը, ի նկատի ունենալով որ եկող տարվանից մենք ունենալու ենք այնպիսի անկոչ թշնամի, որի տուած վնասները ծանր և անբուժելի են լինելու գիւղական չարքաշ դասակարգի համար։

Երրորդ ամիսն է, որ սաստիկ երաշտ է. խանձոտվել են մացառները և արևքուռ տեղերի անտառներն ու ափերը։ Բուսականութիւնը իսպառ չորացել է։ Փոշուրները

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՑ-ՅՈՎՍԷՓ ԿԱՅՍՐԻ ՍԻՐԱՑԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԿԱԾԸ

I

Երիտասարդութեան սիրային արկածք

1853 թւի մայիսն էր։ Պօսսենհօֆենեան անտառի դալարուտ ծառերի միջից երևաց մի երիտասարդ զոյգ։ Ինչ-որ բան շշնջալով իր խօսակցին, երիտասարդ օրիորդը յամրայի թեթևութեամբ վազեց ամրոցի ուղղութեամբ։

Դա Բաւարիայի դուքս Մաքսիմիլիանի մեծ աղջիկ Սօֆիան էր։

Պերճափառ, վայելչակազմ, հպարտաշուք երիտասարդը ոչ այլ ոք էր, բայց եթէ Աւստրօ-Ունգարիայի, Բօհեմիայի, Դալմատիայի, Խորվատիայի և այլն 23-ամեայ հրամայող Ֆրանց-Յովսէփը։

Նա եկել էր Սօֆիայի ձեռքը խնդրելու նպատակով։

Կարողացաւ նրա հետ փոխադարձ խօսակցութեամբ երաշխաւորել նրա համաձայնութիւնը։ Վիտտելսբախեան տոհմը բաւական հին էր, որպէսզի նրա ներկայացուցիչը պսակադրութիւնը Հաբսբուրգեան տներից մէկի հետ չը համարվէր վերջիններիս կողմից անհաւասար ամուսնութիւն ըստ աստիճանի։

Առաջիկայ ամուսնութիւնը պատրաստված էր նոյնիսկ մայր-թագուհու կողմից։ Ֆրանց-Յովսէփը հացկերոյթից յետոյ պաշտօնապէս պէտք է խնդրէր Մաքսիմիլիանից նրա աղջկայ ձեռքը և երեկոյեան վերադառնար ուրախութեան ու զուարճութեան քաղաք Վիէննա։ Ցանկարծ թփերի

ետևից դուրս թռաւ նրա առաջ բարակ, որսկան շունը և նրա ականջին հասաւ թարմ, երաժշտային, օրիորդական մի ձայն՝

— Դի՛կ, ետ դարձիր։

Մի քանի վայրկեան անց, նա տեսաւ իր դիմաց մի դեւթիչ 16 տարեկան օրիորդ, զմայլելի, ազնուացեղ դէմքի գծագրութիւններով։ Նա յիշեցնում էր մի քնքոյշ ծաղիկ առանձական շառաւիղի վրա, նա հեռում էր արագօրէն վազելուց և կանգ առնելով քարացածի պէս անակնկալ հանդիպումից, բոլորովին կարմրատակած թոթովեց.

— Ի սէր Աստուծոյ, մի բարկանաք իմ շան վրա։

— Ներողութիւն մի քաշէք պաշտպանելու Դիկին, օրիորդ. նրա դէպի ինձ արտայայտած տրամադրութիւնը ինձ համար ամենալաւ յանձնարարականն է։ Ցուսով եմ, որ այս տան մէջ թշնամիներ ես չունեմ։

— Ինձ թւում է, թէ հայրս էլ նոյն կարծիքին է,—ծիծաղով պատասխանեց նա։

— Ձեր հայրը։ Ուրեմն, դուք Եղիսաբէթ-Ամալիան էք, բաւարական դքսուհին։

Ֆրանց-Յովսէփը արդէն նախապէս ճաշակել էր ընտանեբար խօսելու հնարաւորութիւնը։

Լսելով նրա անունը, նա շփոթվեց և անվճռականօրէն կանգ առաւ։ Վերջապէս պարզելով նրան ձեռքը՝ արտասանեց.

— Ինչու համար առաջուց ինձ չէ աջողվել ձեզ տեսնել։

Երիտասարդ, ապուշրվող դքսուհին, չը նայելով իրան յատուկ մեծամտութեան և ինքնազսպման, չը կարողացաւ թագցնել ակամայ հիացման զգացմունքը, որ պատճառել էր նրա խօսակցի արտաքինը, և երկարացնելով ձեռքը՝ պարզապէս պատասխանեց.

— Ինձ գեռ ես չեն համարում բաւականին չափահաս, ներկայ լինելու պաշտօնական հացկերոյթներում։

Ֆրանց-Յովսէփը հասկացաւ նրա խօսքի կիսից,-թէ նրա մօրեղբայրը կամենում է առաջ մեծ աղջկանը մարդու տալ։ Նշանակալից կերպով ժպտալով, նա կամացուկ ձայնով ասաց երիտասարդ օրիորդին.

— Պատրաստ եղէք հացկերոյթին և ինձ սպասեցէք մարգագետնի վրա. ես ամեն ինչ կարգի կը գնեմ։

Սա Եղիսաբէթի առաջին սիրային արկածն էր, ըստ որում նրան ներեւը ծառայեց մեծածաւալ յանկարծակի սիրոյ։ Նա արագօրէն հագնվեց և ցած եկաւ անհաբեկված նաժիշտների ուղեկցութեամբ։ Ցածում, պայմանաւորված տեղում, Ֆրանց-Յովսէփը վեր առաւ նրան թևանցուկ. ստացվեց ուղիղ թատրօնական մի ուշագրաւ տպաւորութիւն։

Դուքսը բռնկվեց կատաղի զայրոյթով։ Հացկերոյթից յետոյ կայսրը կանչեց նրան մի կողմ։

— Սիրեցեալ մօրեղբայր,—արտասանեց նա հանդարտօրէն,—ես պատիւ ունեմ խնդրել ձեզանից ոչ թէ ձեր մեծ դստեր՝ Սօֆիայի ձեռքը, այլ փոքրիկ աղջկայ՝ Եղիսաբէթի։

— Սիրեցեալ քեռորդի,—պատասխանեց մեծ դուքսը,—այդ անկարելի է։

— Այդ դէպքում ես իմ առաջարկութիւնս յետ եմ վերցնում,—հաստատապէս պատասխանեց Ֆրանց-Յովսէփը։

Նա իսկոյն հեռացաւ Պօսսենհօֆենից։

Երեք ամսից յետոյ, կայսրի ծննդեան օրը, Իշլում տեղի ունէին մեծաշուք տօնախմբութիւններ։

Բարձրաստիճան հիւրերի թւում ի միջի

այլոց կային իշխան Մաքսիմիլիանը, իշխանուհին, նրա ամուսինը, իշխանի երեք որդիները և նրա չորս դուստրը։ Պալատական եկեղեցում կատարվում էր հանդիսաւոր ժամերգութիւն։ Մեծ եղաւ ընդհանուրի զարմանքը, երբ թագապսակ զոյգերի երեւալուց յետոյ հպարտաշուք մայր-թագուհին համեստօրէն անցաւ մի կողմ, բաց թողնելով առաջ բաւարական Եղիսաբէթին, երիտասարդ, խարտիշագեղ Եղիսաբէթին։

Երիտասարդ կայսրը նրա ձեռքից բռնելով տարաւ բեմի առաջ և ասաց.

— Պարոն պաստոր, ահա իմ հարսնացուն, օրհնեցէք մեզ։

Օգոստափառ զոյգը մեղրամիսը անցկացրեց լեռնոտ Մօրաւիայում, կայսրին մինչև ֆանատիկոսութեան աստիճան անձնատուր եղած ազգաբնակութեան մէջ։

Երկուսի բաղդն էլ անամպ էր։ Իշխանուհին գտաւ իր ցնորքների դիւթիչ իշխանին։

Վիէննա վերադառնալուց յետոյ՝ ամեն ինչ փոխվեց։ Եղիսաբէթը հէնց իր ժամանելու երկրորդ օրը ցանկանալով մտնել առաւօտեան իր ամուսնու առանձնասենեակը, կայսեր մերձաւոր պալատական աստիճանաւորներից մինը կանգնեցրեց թագուհուն շեմքի վրա, յարգանօք հաղորդելով նրան, որ նորին կայսերական մեծութիւն թագուհուն անկարելի է մտնել նորին մեծութեան առանձնասենեակը առանց նախապէս ծանուցումի։ Եղիսաբէթը սկսեց բողոքել, բայց այնտեղ եղող աստիճանաւորը հաստատեց պալատականի խօսքերը։ Վիրաւորված, նուաստացած Եղիսաբէթը հարկադրվեց հաշտվել և համբերութեամբ սպասել իր հերթին, տեսնելով ամեն կողմից իր վրա ուղղված հեգնական հայեացքները։ Կայսրը

լսելով նրա գանգատը՝ յայտնեց, որ այդպէս են պալատական սովորութեան պահանջները, իսկ սկսուրից պէտք եղաւ լսել մի ամբողջ խրատական Հաբսբուրգեան տան աւանդութիւնների մասին։ Մայր-կայսրուհին մի անգամից նրան չը սիրեց անհնազանդ բարքի համար և պատճառում էր նրան ամեն տեսակ անախորժութիւններ։ Միանգամից խստավանիր անկեղծօրէն, Եղիսաբէթ, օգոստափառ ամուսնուդ քո դժգոհ պատահարները. կայսրը հաւանօրէն նրա կողմը կը բռնէր, բայց Եղիսաբէթը զաղեց իր սրտի մէջ իր վէրքերը։ Շուտով պալատում սկսեցին խօսել մի ինչ-որ իտալական կոմսուհու մասին, որը իբր թէ գերել էր թագաւորի սիրտը։ Եղիսաբէթի մերձաւոր նաժիշտուհիները չը յապաղեցին հաղորդել նրան այն մասին, որ պալատում շուտով կը յայտնվի նոր սատանա-դամա, իտալուհի, որ գեղեցկութեան մարգարիտն է։ Իմանալով իտալական անուան մասին Եղիսաբէթը հազիւ զսպեց իրան ուշագնաց լինելուց, սակայն ինքն իրան յաղթահարեց, իր մէջ ծիծաղելու ոյժ գտնելով։ Շուտով նա անժամանակ ծնեց Սօֆիա անունով աղջկան։ Մի քանի ժամանակից յետոյ Ռուդոլֆ որդու լոյս աշխարհ գալը՝ ջահել թագուհու ամենամեծ ուրախութիւնն եղաւ։ Սակայն ժառանգը դեռ ևս վեց ամսական չեղած, յանկարծ նրան յայտարարեցին, որ փոքրիկ իշխանավնին կը վերցնեն նրա խնամատարութիւնից։

— Բայց չէ՞ որ նա իմ որդին է—փորձեց բողոքել նա։

— Նա Հաբսբուրգեան տան ժառանգն է,—պատասխանեց մայր-կայսրուհին։

Ո՛չ արտասուք, ո՛չ աղաչանք չը ներգործեցին։

արագ և անժամանակ իջնում են լեռներից, որովհետև արածացնելու ոչինչ չը կայ։ Անասունների մէջ սաստիկ տարածված է «դաբաղ» հիւանդութիւնը։

Այս ամսի 7-ին եկաւ յորդ անձրև և հովացրեց այրված երկիրը։ Եղանակը, որ սաստիկ շոգեր էր անում, զգալի կերպով հովացաւ։

Օր. Աստղիկ Տէր-Յովհաննիսեան

—

Կեանքը Խանքենդում

Խանքենդ, 5 օգոստոսի

Առօրեայ կեանքը անցնում է խիստ ծանր և տաղտկալի. չը կայ ոչ մի բաւականութիւն պատճառող երևոյթ, որ մխիթարէր կեանքի ծանր պայմանների տակ դառնացած, ճնշված և վշտացած աշխատաւորին։

Խանքենդն օժտված լինելով բնութեան բարիքներով՝ գովարար օդով, սառնորակ ջրերով և առողջարար կլիմայով՝ դէպի իրան է գրաւում ամառ ժամանակը հատ ու կէնտ ամառանոցաւորների, որոնք խուսափելով ուրիշ ամառանոցավայրերում պահանջվող ծախսերից, ինչպէս օր.՝ բնակարանային վարձից, կենսական մթերքների թանգութիւնից և այլ անմատչելիութիւններից, յարմար են գտնում իրանց նիւթական կարողութեան համեմատ համեստ կեանք վարել Խանքենդում, ի հարկէ զրկվելով այն բաւականութիւն պատճառող երևոյթներից, որոնցով կ'օգտվէին քաղաքներում։

Այս ամառ Խանքենդ են եկել որպէս ամառանոցաւորներ՝ Թուրք բէկեր։

Սրանց մէջ կան ուսանողներ, որոնք ինտելիգենտ մարդու յատուկ կենցաղավարութեամբ են ապրում, կան և «ջահէլ-ջհուլներ», որոնք իրանց ցեղային յատուկ ընչաքաղցութեամբ՝ գայթակղեցուցիչ օրինակներ են ցոյց տալիս, որը, պէտք է ասել, լաւ հետևանքներ թողնելու չէ, մանաւանդ մեր մատաղ սերնդի բարոյական կեանքի վրա։

Ինչպէս ասացինք, Խանքենդ են գալիս ամառանոցաւորները զուտ էկօնօմիայի տեսակէտից։ Այդպիսիներն էլ բնականաբար կրճատելով իրանց տնտեսական ծախսերը և սուղ կեանք վարելով, մի առանձին եկամուտի աղբիւր չեն ներկայացնում տեղիս առևտրական, արհեստաւոր և այլ դասակարգի պատկանող ազգաբնակութեան։

Այստեղ բնակվող Ալիղուլի և Հարար գիւղերի գաղթականները (որոնք այստեղ են գաղթել 1905 թ-ի հայ-թուրքական ընդհարումների ժամանակ) այս տարի հնձի գնալով Աղդամի մօտերքը՝ իրանց տարվայ ուտելու պաշարը բերել են։ Տարվայ բերքի մասին նրանք գովեստով են խօսում։

Ներկայումս խանքենդցին իր ապագայի մասին լաւ յոյս չունի. միակ գրաւականը խանքենդցու կեանքի բարելաւման համար՝ երկաթուղու գալն է։

Մի այլ հարց, որ խանքենդցու մտատանջութեան առարկան է ներկայումս, այդ հողային հարցն է, որի մասին կը գրեմ հետևեալ անգամ։ Սեպ.

—

Իրաւասութեան սահմանից դուրս եկած մի քահանայ

Աբասթուման, 5 օգոստոսի

Աբասթումանը դեռ ևս չունի մշտական ծխատէր քահանայ։ Մի ամիս առաջ քահանայացու է ընտրված Աբասթումանի համար խմբապետ Տօնականեանը, որը ծխական դպրոցի կրթութիւն ունենալով՝ պէտք է էջմիածնում կրօնական առարկաներից քննութիւն բռնէ։

Աբասթումանի ժողովրդին հովւում են Ախալցխայի հոգևոր կառավարութեան կողմից նշանակված քահանաները։

Աբասթուման է եկած այս տարի Ախալցխայի ճեմարանական Աղնաւուրեան քահանան, որ ինքնագլուխ հովւում է ժողովրդին, մինչդեռ հոգևոր իշխանութեան կողմից նշանակված է մի ուրիշ քահանայ։ Հոգևոր իշխանութիւնը իմանալով Աղնաւուրեանի գործողութիւնը, մի շաբաթ է, ինչ պաշտօնական գրութեամբ հրաման է արձակել դադարեցնել տեղումս այդ քահանայի պաշտօնավարութիւնը։ Հ. Աղնաւուրեանը Ախալցխայի հոգևոր կառավարութիւնից արձակուրդ է խնդրել Աբասթուման գալու լոկ իր որդու հիւանդութեան համար։ Հետևաբար նա առանց հոգևոր իշխանութեան գիտութեան և թոյլտւութեան իրաւունք չունէր ամիսներ հովւելու Աբասթումանի հայերին։ Սրանով նա մեղանչում է իշխանութեան և ժողովրդի առաջ։ Նորեկ

—

Ինքնասպանութիւններ Մոզդոկում

Մոզդոկ, 6 օգոստոսի

Յուլիսի 30-ին, գիշերվայ ժամը 11-ից յետոյ, անյայտացաւ 25-ամեայ Լազար Հընդիկեանը, որը ծառայում էր Մոզդոկի յայտնի վաճառական Ի. Ա. Ջանգումեանի մանուֆակտուրային առևտրական տանը։

Երիտասարդ Հնդիկեանը իր հեզ և խոնարհ բնաւորութեամբ վայելում էր թէ տիրոջ վստահութիւնը և թէ իր բոլոր ընկեր-գործակատարների յարգանքը։ Նոյն օրը Հնդիկեանը իր նշանածի հետ եղել է սինեմատօգրաֆում և վերջը այնտեղից նշանածին ուղեկցել է դէպի տուն և, ինչպէս ասում են, նրանց տնից դուրս գալով՝ մեծ փողոցում կառք է նստում, սակայն շատ շուտով կառքը արձակում է, իսկ ինքը միայնակ անյայտանում և աննկատելի կերպով գնում է Թերեք գետի ափը։

Նրա ազգաւոր եղբայրները, քոյրերը և ազգականները լաց ու կոծը քար սրտեր էին փափկացնում։ Երեք օր ու գիշեր՝ էլ ոչ մի շրջակայ գիւղ չը թողին, պտտեցին՝ նրան փնտռելու համար, բայց ի զուր։

Չորրորդ օրը Տէրսկի ստանիցայից լուր ստացվեց, որ Թերեք գետից մի անյայտ խեղդված մարդ են հանել։ Իսկոյն և եթ մարդիկ ուղարկեցին և տեսան, որ դժբաղդ երիտասարդ Հնդիկեանն է իր ծաղիկ կեանքին վերջ տուել։

Նրա գրպանից հանվեցին մի քանի հաշուեթղթեր, որոնց հետ կար և մի նամակ, որի մէջ գրում է նա. «Ինքս ստիպված եմ թողնել լոյս աշխարհը։ Պատճառն այն է, որ հարսանիքիս պատրաստութիւնների համար հարկաւորված 200 րուբլի փողը չունէի։ Ես ինքս վերջ տուի իմ կեանքին։ Ո՛չ ոքի չը մեղադրել»։

Նամակը գրված է ռուսերէն։

Հանգուցեալը իր անյայտանալուց մէկ օր առաջ՝ իր ընկերներից խորհուրդ է հարցնելիս եղել, թէ հարսանիքի համար կարել տալիք իր նոր շորերն ինչ կտորից լինի։ Բացի դրանից՝ նա հարսանիքի բոլոր հրաւիրաթերթերը պատրաստել էր. նոյն իսկ բնակարանի համար հոգս է արել, որ պէտք է շուտով վարձէր։ Սակայն փոխանակ հարսանիքի՝ երէկ կատարվեց նրա անշուք և անքահանայ թաղումը։

Հանգուցեալի ինքնասպանութիւնը վերագրում են ուրիշ զանազան պատճառների։

Դժբաղդացած Հնդիկեանով՝ Մոզդոկում չորս մարդկային զոհեր եղան։

Յուլիսի 23-ին Մոզդոկից 20 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող խուտորի բնակիչ Զախար Մալչանովը ինքնիրան աչքերը թաշկինակով կապել և այնպէս իրան ջուրն է նետել։ Ինքնասպանութեան պատճառը եղել է անբուժելի հիւանդութիւնը, որը երկու տարի շարունակ տանջում էր նրան։

Երրորդ սպանութեան զոհ գնացածը եղբարք Ուլուխանեանների առևտրական տան գիշերային պահապանն էր, որը գիշերը անյայտ կերպով գնդակահար էր եղած. յայտնի չէ թէ ով էր խփողը. շատ հաւանական է, որ ինքը իր ատրճանակի հետ գործ է ունեցել և անզգուշաբար պայթեցրել է ու ինքնասպան եղել, ըստ որում ատրճանակում դատարկ փամփուշտ է գտնված։

Չորրորդ զոհը եղել է ռուսաց գերեզմանատան ս. Եղիայի եկեղեցու գիշերապահը, որ նոյնպէս անյայտ կերպով սպանել էին։ Անցորդ

—

Սարսափը տիրում է ազգաբնակութեան

Զաքաթալա, 6 օգոստոսի

Աւազակապետ Ազիզի աւազակային խումբը հետզհետէ ստուարանում է նորանոր հաւատարիմ «ընկերներով»։ Մի քանի օրվայ ընթացքում շրջանումս մի քանի գաղանաբարոյ լեզգիներ, որպէսզի հիմք ունենան փախստական համարվելու և միանալու Ազիզի խմբին, գազանաբար սպանեցին անմեղ մարդկանց և ընդունվեցին Ազիզի կողմից գրկաբաց... Պատմում են, որ նրա խմբի մէջ այժմ կան մի քանի հոգի տաժանակիր աշխատանքներից փախած դաշտանցիներ։

Շրջանիս կառավարիչ գնդապետ Ա. Ե. Մուշչինսկին մի քանի օրով գնացել է Բելաքանի գաւառակը՝ կարգադրութիւններ անելու։ Ուժեղացված պահակախումբը օֆիցէր Իզմայիլովի առաջնորդութեամբ, մեծ յոյս ունենք, իսպառ կոչնչացնէ այս հսկայ շայկան, որը սարսափ է ցցել խաղաղ ազգաբնակութեան վրա։

Մի քանի օրվայ ընթացքում մի քանի գիւղերում սպանութիւններ կատարվեցին. Թալա գիւղում էլ մի հսկայ կռուի ժամանակ մէկը սպանվել և մի քանիսը վիրաւորվել են. պատճառը մի հարսի լիրբ առաջարկութիւնն է եղել մի մանկահասակ կնոջ։ Սեպուհ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԱԻԹԱՇԽԱՐՀԻՑ

V

Մեր ծիաքարշը

Բագու, 6 օգոստոսի

Բագուի ձիաքարշ...

Ահա մի անուն, որ տաղտկութեամբ է արտասանում ամէն մի բագուեցի։

Հսկայական, եւրօպական ճարտարապետութեան ամենավերջին խօսքի կառուցած շքեղ պալատների, էլեկտրական լուսաւորութեան, աւտոմոբիլների և հարիւր հազարներ արժեցող շքեղ խանութների կողքին մեր անդրջրհեղեղեան ձիաքարշը մի տարօրինակ կօնտրաստ է կազմում, ինչպէս հայելու պէս փայլող պարկետ յատակի վրա գոյացած թանաքի սև, կեղտոտ մի բիծ։

Եւ այդ կօնտրաստը կարծես թէ մի սովորական բան է դարձել մեզ վրա և առանց նրան Բագուն գոյութիւն ունենալ չէ կարող։

10—12 տարի սրանից առաջ էր խօսվում, որ ձիաքարշը պէտք է փոխվի տրամվայի, և նոյնիսկ այն ժամանակ ձիաքարշի ընկերութիւնը իբր թէ պատրաստութիւններ էր տեսնում դրա համար և մինչև անգամ մի ժամանակ բոլոր սովորական ռէլսները փոխեցին յատկապէս տրամվայի համար խոռոչաւոր ռէլսներով, բայց հէնց միայն այդքանը։

Յետոյ ասացին, որ երբ թէ շուտով ձիաքարշը անցնում է քաղաքի իրաւասութեան տակ՝ այդ պատճառով էլ ընկերութիւնը չէ ուզում ահագին ծախսեր անել էլեկտրաքարշի վերածելու համար, որովհետև քաղաքը չէ համաձայնվում կօնցէսիայի ժամանակամիջոցը երկարացնել։

Եւ այդպէս անցան տարիներ։

Ու Բագուի հասարակութիւնը լուռ ու անտրտունջ շարունակում էր հաշտվել մեր «ձիաքարշ» անուանվող հիմնարկութեան հետ։

«Ձիաքարշ անուանվող» եմ ասում, որովհետև իսկապէս հազիւ թէ գտնվի մի ուրիշ քաղաք, որտեղ Բագուի ձիաքարշի պէս ձիաքարշ լինի։

Երևակայեցէք ձեզ՝ հին, ջարդ ու փշուր եղած՝ գոմէշի սայլեր, հիւանդոտ, թոյլ ու վտիտ ձիեր, որոնք հազիւ հազ են փոխում իրանց ոսկրացած թոյլ ոտները՝ ամեն բոպէ պատրաստ վայր ընկնելու և շատ անգամ թուլացած ու ուժասպառ կանգ են առնում փողոցի մէջտեղը և մնում տեղները մեխված, մինչև որ ձիաքարշի հասարակութիւնը ստիպված է լինում իջնելու և օգնելու այդ թշուառ կենդանիներին՝ շարժելու տեղից վագօնները։

Եւ հասարակութիւնը ճարը կտրած լուռ ու մունջ տանում է այդ բոլորը, յոյս ունենալով որ մի օր էլ իրան կը վիճակվի էլեկտրաքարշի վագօնները նստելու բաղդը։

Վերջապէս անցեալ տարվանից ձիաքարշը անցաւ քաղաքի ձեռքը և դարձեալ հանդէս եկաւ նրան էլեկտրաքարշի փոխելու հարցը։

Խօսեցին, վիճեցին, ծրագիրներ, պրօեկտներ կազմեցին, զանազան ֆիրմաների հետ յարաբերութիւնների մէջ մտան պայմանների համար, և դարձեալ ամեն ինչ մնաց հին դրութեան մէջ։

Եւ Աստուած գիտէ, թէ երբ մեր քաղաքի հայրերը իրանց խոշոր-խոշոր գործերը վերջացնելով վերջապէս կը մտածեն քաղաքի ազգաբնակութեանը երթևեկութեան յարմարութիւններ տալու և ազատելու նրան անդրջրհեղեղեան ժամանակներից մնացած ձիաքարշի կոտրտված վագօններից և թուլացած, ուժասպառ եղած ձիերից։

Իսկ մինչև այդ՝ թող նրա հոգին դուրս գայ ժամերով սպասելով, թէ երբ պէտք է տեղից շարժվեն ձիաքարշի վագօնները և հազար ու մի պատահարներից անցնելով 2—3 ժամից յետոյ հասցնեն նրան կէս վերստ հեռաւորութիւն ունեցող նրան հարկաւոր քաղաքամասը։

Ո՛ւմ ի՛նչ պէտք է։

Չէ որ կարիք ունեցող մեր քաղաքային պրինցիպիալների համար ամեն բոպէ պատրաստ են արագընթաց աւտօմօբիլները։

Իսկ ազգաբնակութիւնը...

Ո՛ւմ ի՛նչ պէտք է նրա կարիքների համար մտածելը։ Վ. Թումանեան

ՄՐՏԱՑԱՒ ՏԱՆՈՒՏԷՐՆ Ի՞ՆՉ ԿԱՐՈՂ Է ԱՆԵԼ

—

Մադրասա (Շամախ գ.), 1 օգոստ.

Մենք մի քանի անգամ առիթ ենք ունեցել գրելու մեր տանուտէր Ս. Ղարամեանի մասին, որ նա համակրում ու նպաստում է մեր գիւղի մէջ երևան եկող կուլտուրական քայլերին և ձեռնարկութիւններին։

Ժամանակին գրել ենք «Մշակում», որ մեր գիւղը Շամախու հետ կապող խճուղու նորոգութիւնը հասարակութիւնը, գաւառապետի կարգադրութեամբ, պէտք է տար կապալով 3 տարի ժամանակով, որից յետոյ խճուղու պահպանութիւնը պէտք է անցնի հողատիրական բանկին։

Այս տարվայ փետրվարի վերջերին կատարվում է մեզ մօտ աճուրդ, և խճուղու նորոգութիւնը երեք տարի ժամանակով մօտ 5450 րուբլով տրվում է շամախեցի մի ինչ-որ թուրքի։ Այդ թուրքը ձեռնարկում է աշխատանքի ու բերում թափում է խճուղու վրա աւելի քան 200 ր. արժողութեամբ քար, որից յետոյ թողնում է գործը երեսի վրա և... ազատում է մեր ձեռքից թէ իր գլուխը և թէ իր ողջ ապագան։

Պէտք է ասած, որ մեր գիւղի 12 վէքիլները խճուղու նորոգութեան նախահաշիւը կազմելիս չարաչար սխալվել են իրանց հաշիւների մէջ։ Նրանք շուրջ 18,000 րուբլու գործը յանձնել են աղքատ մի թուրքի 5450 րուբլով։

Պարզ է, որ այդ թուրքը չը պէտք է դիմանար 13,000 ր. վնասին ու... պէտք է փախչէր։

Բայց և այնպէս կուլտուրական այդ փոքրիկ երակը պէտք է հարթվէր, ուղղվէր և նորոգվէր։ Ժողովրդին ծանրաբեռնել 18,000 րուբլի պարտքով՝ չը կար ոչ մի հնարաւորութիւն, իսկ խճուղու նորոգութիւնը սաստիկ պահանջական էր։

Այդպիսի նեղ ժամանակ ժողովրդին օգնութեան է հասնում մեր տանուտէրը իր միանգամայն խելացի կարգադրութեամբ։ Նա մօտ 5 վերստ երկարութիւն ունեցող ճանապարհի նորոգութիւնը յանձնում է երկու վարպետ մարդկանց 150 ր. վարձատրութեամբ և կարգադրում է, որ գիւղի բոլոր սայլապանները դուրս գան աշխատանքի ու Ջողլալ-Չայից 1-ական քառ. սաժէն աւազախառն խիճ բերեն խճուղու համար, իւրաքանչիւր սաժէնը 10 ր. վարձատրութեամբ։ Սայլապանները թէև սկզբում դժկամակում են գործի ձեռնամուխ լինել, առարկելով ժամանակի սղութիւնը, կալ ու կուտը և այլն, սակայն վերջը սկսում են գովաբանել տանուտէրի տակտը։

Ինչպէս իմացանք, ընդամենը 10 օրվայ ընթացքում սայլապանները ոչ միայն առանց նեղութեան վճարել են իրանց հարկը, այլ և սկսած 10 րուբլուց մինչև 20 րուբլի կանխիկ դրամ են տարել իրանց տուն, օրհնելով տանուտէրին։ Պէտք է իմանալ, որ 10—20 ր. ներկայ ճգնաժամային տարում՝ մեծ բան է մեր աղքատ երկրագործի համար։

Այսպիսով՝ այժմ շինված պատրաստ է մեր գիւղը Շամախու հետ միացնող խճուղին, որը, կրկնում ենք, շնորհիւ մեր տանուտէրի, գլուխ է եկել 2000 ր. չնչին գումարով, մինչ նոյն խճուղին երկու տարի առաջ մեզանից անհաշիւ կերպով խլել է ուղիղ 14,000 ր. և խճուղու էլ նման չէ եղել։

Գործի վերջում, կիրակի օր, սայլապանները, որպէս պատիւ գիւղին, ձրի [illegible] սայլ խիճ են կրել գիւղի կենտրոնը, [illegible] ճանապարհի համար։ Իսկ դրա [illegible] տանուտէր Ղարամեանը հանգանակել է մօտ 57 ր. որպէսի [illegible] սայլապաններին 50-ական կօպէկ նուէր, [illegible] բաժանել է նրանց մի-մի բաժակ օղիով և սեխով։

Ահա թէ ի՛նչ կարող է կատարել իր հասարակութեան համար սրտացաւ մի տանուտէր։ Հայրենակից

Յ. Գ.—Այստեղ չենք կարող չը յիշատակել Անդրկասպեան երկրում ցրված մադրասեցիներին մեր տանուտէրի արած դիմումը, որի մասին իր ժամանակին գրել ենք «Մշակում» և որը գտել է արձագանք, և արդէն Սամարղանդից Ա. Ջանումեանից ստացված է 20 ր.։ Ցանկալի է, որ միւս քաղաքներում վերաբնակվածներն էլ յարգեն իրանց համագիւղացիների ներկայ տարվայ դրութիւնը և շտապեն փոխադրել իրանց նիւթական նպաստը։ Նոյն

Մայր և որդի միմեանցից անջատվեցին։ Այդ ժամանակ կայսրի անմիջական գիտութեան տակ գտնվող պալատական թատրոնի բեմի վրա երևաց մի նոր աստղ, տաղանդով աչքի չընկնող, սակայն փայլուն գեղեցկութեամբ։ Ամբողջ սեզօնի ընթացքում ոչ ոք չը կարողացաւ իմանալ, թէ ով է նրան հովանաւորողը։ Սակայն գաղտնիքը շուտով բացվեց։

Սեզօնի վերջանալուց յետոյ տ. Ռօլլը բնակութիւն հաստատեց Իշլում։ Նրա բարեկամը դուրս եկաւ կայսրը։ Մինչև այժմ կայսրը ոչ մի ժամանակ չէր յայտարարել իր կապերը։ Եղիսաբէթը առաջարկեց ամուսնուն ընտրութիւն անել իր և նրա նոր համակրելի անձնաւորութեան միջև. կայսրը ձևի համար վճռեց բաժանվել իր պասիայից (կրքի բուռն տենչանքից), բայց իրապէս շարունակեց նրա հետ իր կապը։ Եղիսաբէթը թէև իմացաւ այդ մասին, բայց վճռեց սպասել յետագայ եղելութիւններին։

Դէպքը չը յապաղեց ներկայանալ։ Կայսրը մի քանի պալատականների հետ գնաց որսի Մուրցուշլագ։ Նա այնտեղ գրաւվեց մի գիւղական երիտասարդ աղջկայ գեղեցկութեամբ և, ուղարկելով իր մերձաւորներին տուն, ինքը մնաց աղջկայ մօտ։ Պալատականներից մէկը, ամենախիստ գաղտնիքի անունով, այդ հետաքրքրական միջադէպի մասին հաղորդեց իր կնոջը։ Վերջինս իր հերթին շուտով հաղորդելու տենչանքից բռնված այդ հետաքրքրաշարժ միջադէպի մասին՝ ընդունելութիւն գտաւ կայսրուհու մօտ։

Կայսրի նոր յաղթանակի լուրը տարածվեց պալատական տիկինների մէջ, ըստ որում բերնէ-բերան անցնում էր այնպիսի հաշուառութեամբ, որպէս զի թագուհին չը կարողանայ բաց թողնել ոչ մի շահեկան մանրամասնութիւն։

Երբ հրաւիրվածներից վերջինը հեռացաւ ընդունարանից, Եղիսաբէթը կանչեց իր հին դայեակին, որը գտնվում էր նրա մօտ դեռ ևս Պասենհոֆենում։

— Հաւաքիր իմ իրերը,—ասաց նա,—հէնց այսօր գիշերը մենք գնում ենք։

— Երկա՞ր ժամանակով։

— Ընդմիշտ։

Հետևեալ առաւօտ հէնց որ իմացան Եղիսաբէթի փախստեան մասին, իսկոյն կազմակերպվեց հետապնդում։ Նրան հասան Թրիեստում։

Յայտնի չէ ինչ փաստեր բերեցին առաքված ատենաւորները յօգուտ թագուհու պալատ վերադառնալուն, բայց փաստն այն է, որ Եղիսաբէթը վճռեց վերադառնալ։

Մի փոթորկալից տեսարան առաջացաւ թագուհու, կայսրի և մայր-կայսրուհի Սօֆիայի միջև։ Ֆրանց-Յովսէփը, երկիւղ կրելով սկանդալից, ծնկաչոք աղաչում էր թագուհուն ներել նրա թեթևամտութիւնը և մինչև անգամ յանդիմանում էր իր մայր-կայսրուհուն խստասրտութեան մէջ, բայց Եղիսաբէթը մնաց անդրդուելի։ Դժուարութեամբ համոզեցին նրան սոսկ համաձայնել՝ խուսափելու հռչակումից, գնալ պատճառաբանելով քայքայված առողջութիւնը կազդուրելու անհրաժեշտութեամբ։

Մի ամբողջ շքախմբի ուղեկցութեամբ նա ճանապարհ ընկաւ դէպի Անտվերպէն, այնտեղից զբօսանաւով Մադերա կղզին։ Ծովերի վրա երկար թափառումից յետոյ՝ նա ընտրեց Լենց ամրոցը, որի վերանորոգման վրա ծախսեց անհամար փողեր։ Ի միջի այլոց նա պարապում էր ջահել, տաք-գլուխ ձիերին վարժեցնելով։ Այս հողի վրա նա ծանօթացաւ և շուտով բարեկամացաւ ցիրկի ձիավար Եղիսաբէթ Ռենցի հետ։ Տարածվեցին լուրեր, որ երիտասարդ թագուհին մահ է որոնում, ճիգ թափելով միաժամանակ ինքնասպանման մեղքից խուսափելու։ Այդ լուրերի հաստատմանը ծառայեց նրա՝ ձիով Մարիացելլի գագաթը բարձրանալը, ուր մինչև այդ ժամանակ ոչ մի ձիաւոր ոտք չէր դրել։ Առաջնորդը կարողացաւ թագուհուն թամբից վերցնել հէնց այն բոպէին, երբ նժոյգը սայթաքեց և կախ ընկաւ անդունդի վրա։ Ամեն տեղ նա ճանապարհորդում էր սև շորերով Գօգենեմբս կոմսուհու անուան տակ թաքնված։ Ամեն տեղ սերմանում էր բարութիւն, ամենուրեք նրան զմայլանքով էին հանդիպում։ Ժամանակ առ ժամանակ տեղի էր ունենում ամուսնու հետ հաշտութիւն։

Սակայն կայսրի դէպի թատրոնական բեմը ունեցած ձգողական ուժը անխափան պատճառ էր դառնում կապերի խզման։

Եղիսաբէթի ամենավերջին այցելութիւնը Վիեննա՝ որդուն տեսնելու դրդող ցանկութիւնն էր։

— Համբուրիր ինձ, զաւակս. այս անգամ քո մայրիկը եկել է քեզ մօտ ընդմիշտ,—բացագանչեց Եղիսաբէթը իր այցելութիւններից մէկի ժամանակ։

Նա կարծում էր, թէ Ռուդոլֆը կը նետվի իր գիրկը։

Այն ինչ՝ որդին անվստահօրէն, ակամայից մօտեցաւ նրան, մինչև անգամ նրա ջերմաջերմ համբոյրներին պատասխան չը տալով։ Մեծ մօր տուած կրթութիւնը իր գործը տեսել էր։ Ինչքան աշխատեց Եղիսաբէթը իր որդու սիրտը յետ նուաճել, ամեն ինչ ի զուր անցաւ։ Չափազանց խոր արմատներ էին գցել մանկան հոգու մէջ պառաւ թագուհու տուած խրատները։

Եղիսաբէթը վերադարձաւ վիեննական արքունիքը Ռուդոլֆի հարսանիքի ժամանակ։ Նրա մեծ մխիթարութիւնն եղաւ ծնվող թոռը։ Առաւօտեան, Ռուդոլֆի ողբերգական ինքնասպանութիւնից յետոյ, նա առաջինն իմացաւ կոմս Բօմբէլի բերանից սոսկալի լուրը և ինքն առաջինը հաղորդեց ինքնասպանութեան մասին կայսրին։ Ռուդոլֆի մահից յետոյ նա գաղթեց Կորֆու կղզին։ Այն վիլլան, որի մէջ նա բնակվում էր, նստեց նրա վրա 16,000,000 ֆունտ ստեռլինգ։ Իր սիրած վիլլան նա թողեց միմիայն կլիման փոխելու անհրաժեշտութիւնից։ Զբօսանաւի տախտակամածից վերջին հայեացքը ձգելով նրա վրա, նա ասաց.

— Որքան ուժգին է մօր ցանկութիւնը մահից առաջ սիրով փայփայած աղջկան լաւ մարդու տալ, այնքան ուժգին ես կը ցանկանայի, որ իմ սիրած վիլլան արժանաւոր ձեռքերի մէջ ընկնէր։

Ներկայումս վիլլան պատկանում է Վիլհելմ կայսրին։

Նաուհէյմում Եղիսաբէթին կուրօրտի հասարակութիւնը այն աստիճան հետամուտ էր լինում, որ նա վճռեց ուղևորվել Շվէյցարիա։ Ֆրանց-Յովսէփը, որ մի շաբաթ միայն նրա հետ անց էր կացրել Նաուհէյմում, բողոքեց նրա վճռի դէմ։

— Ես Շվէյցարիայի մասին ամենավատ տեղեկութիւններն ունեմ. այնտեղ անարխիստները վխտում են։

— Ես միայն թոյլ, միայնակ կին եմ, Ֆրանց,—պատասխանեց նա,—Նրա՛նք ինձ ձեռք չեն տայ։

Սակայն մի առաւօտ Եղիսաբէթը սովորական տուրիստի շորերով դեռ Ժընևի լճի վրա շրջող շոգենաւին չը հասած անարխիստ Լուկկենին*) վրա պրծնելով՝ դաշոյնով խփեց թագուհուն։

Առաջին բոպէում ոչ ոք չէր կարծում, որ կայսրուհին վիրաւորված է։ Շոգենաւը հանդարտ հեռանում էր ափից։ Ունգարական օրկեստրը ծովափին նուագեց կատաղի չարդաշը։ Եղիսաբէթը ուշագնաց եղաւ։

Նրա մօտ գտնվող կոմսուհի Վատարէյը ճղեց լիֆը և տեսաւ փոքրիկ եռանկիւնի վէրքը կրծքի ձախ կողմում։ «Բժիշկ, շուտով, կայսրուհին վիրաւորված է»։ Բժիշկ չը գտնվեց և շոգենաւը վերադարձաւ Ժընև։

Աչքերը բաց անելով, Եղիսաբէթը թոյլ ձայնով հարցրեց.

— Ի՞նչ է պատահել։

— Դուք տանջվում էք,—պատասխանեց կոմսուհին, նոյնպէս հարցնելով։

Եղիսաբէթը ժպտաց և բացասաբար շարժեց գլուխը, ձեռքով նշան տալով օրկեստրի ձայների տակտով։

Նա փակեց աչքերը և նրա դէմքի վրա սառեց տխուր ժպիտը։ Եղիսաբէթը մեռաւ գեղեցիկ կերպով։

(«Б. В.»)

Թարգմ. Վ. Բունիաթեան

(Վերջը միւս անգամ)

*) Այն հիւրանոցը, ուր իջել էր Աւստրիայի Եղիսաբէթ կայսրուհին, եթէ յիշողութիւնս ինձ չէ դաւաճանում, Grand Hôtel-ն էր, չորս-յարկանի մի բարձր շինութիւն, և գտնվում է Ժընևի լճի ափին. լճից բաժանողը միայն ճանապարհն է, 5—6 սաժէն լայնութեամբ։ Հիւրանոցից ոչ հեռու՝ Թերակղզու վրա գտնվում է Ժան-Ժակ-Ռուսօյի արձանը։ Ն. Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Օգոստոսի 8-ին և նրա յաջորդ գիշերը Գուդաուրում և նրա շրջակայքում ձիւն է եկել։ Կոբիում ձիւն թէև չէ եկել, բայց տաքութեան աստիճանը իջել է զրոյից էլ ցածր։ Գուդաուրի մօտակայ սարերի կատարները պատել են ձիւնով։ Եւ եթէ վերջին օրերս Թիֆլիսում համեմատաբար զովացել է եղանակը, այդ միայն դրանով կարելի է բացատրել։

— Թիֆլիսից Սօլօլակի տուննելով դէպի Կօջօր ու ապա Մանգլիս էլեկտրաքարշ անցկացնելու նախաձեռնողները միջնորդութիւն են զարթեցրել, որպէս զի Բոտանիկական այգու եռնում՝ մահմեդականների հանգստարանին և մասնաւոր մարդկանց պատկանող հողաբաժիններից անհրաժեշտ տարածութիւն ստիպողաբար յատկացվի էլեկտրաքարշի գծի համար։

— Որովհետև տեղական համարեա բոլոր մսավաճառները սիստեմատիկ կերպով շարունակում են սահմանված սակագնից աւելի գնով վաճառել, ուստի նահանգապետը առաջարկել է ոստիկանապետին ամենախորուկ միջոցներով վերացնել այդ ապօրէն երևոյթը։

— Քաղաքային տնտեսական յանձնաժողովի նախագահ ձայնաւոր Գ. Ն. Կէյլը մի գրութեամբ դիմելով քաղաքագլխի պաշտօնակատարին՝ յայտնում է, որ նահանգապետի կողմից հացի վերջին սակագինը հաստատվելուց, որով հացի փութը կէս կօպէկով էժանացված է, հացավաճառները դարձեալ շարունակում են նոր սակագնից աւելի գնով վաճառել։ Մինչդեռ ալիւրի գինը՝ վերջին սակագինը յայտարարելուց յետոյ՝ էլ աւելի է էժանացել։ Միաժամանակ 10-րդ և 12-րդ քաղաքամասի առևտրական վերահսկիչ Մարգարեանը ներկայացրել է քաղ. վարչութեանը 14 արձանագրութիւն, ամսի 8-ից, կազմված հացավաճառների վրա երեք քաղաքամասերում։ Միևնոյն ժամանակ յիշեալ վերահսկիչը տեղեկացնում է, որ այդ շրջանների հացավաճառները յայտնել են իրան, որ նոր սակագնով հաց չեն ծախելու, թէկուզ հէնց 20 արձանագրութիւն էլ կազմելու լինեն։ Քաղաքագլխի պաշտօնակատարը դիմելով նահանգապետին՝ խնդրում է կարգադրութիւն, որպէս զի ոստիկանութիւնը հարկադրիչ միջոցներով ստիպի հացթուխներին վաճառելու հացը սահմանված սակագնով։

— Երէկ, օգոստոսի 10-ին, 7-րդ քաղաքամասում քաղաքային առևտրական մասի վերահսկիչը 15 արձանագրութիւն է կազմել հացավաճառ փուռերի վրա, որոնք 3-րդ տեսակի հաց բոլորովին չէին թխել, իսկ I և II տեսակները թխված էին խառնուրդից և վաճառվում էին սահմանված սակագնից աւելի գնով։

— Միքայէլեան հիւանդանոցում 1912 թւի 6 ամսվայ ընթացքում ընդունվել են 3126 հիւանդներ, որոնց կէս մասը երթևեկ հիւանդներ։ Մեռել են 227 հոգի, հիւանդանոցում պառկած կան այժմ 335 հիւանդ։ Մահացէլութերի մեծ մասը տեղի է ունեցել փետրվար ամսում։ Հիւանդների ամենից շատ տոկոսը հոգեկան հիւանդներն են կազմում, ապա վիրաւորվածները։

— Կովկասեան տնայնագործական կոմիտէտը 2860 ռուբլի է յատկացրել Սև-ծովեան ափում գտնվող Տուապսէի Վարվարինեան այգեգործական և գինեգործական դպրոցին կից կողովագործութեան արհեստանոց հիմնելու համար։ Միաժամանակ կոմիտէտը նպատակ ունի զարկ տալ կողովագործութեան արհեստին Կովկասի զանազան շրջաններում։ Մտադրութիւն կայ կոմիտէտի թանգարանի համար հաւաքել կողովների և կողովագործական նիւթերի նմուշներ մեր երկրում։

— Միքայէլեան և Ալէքսէեվսկայա փողոցների անկիւնում գտնվող № 25/5 տանը յուլիսի 30-ին պատահած հրդեհի ժամանակ այրուածքներ ստացած նոյն փողոցի № 7 տան դռնապան Նիկօլայ Տօնոյեանը ամսիս 5-ին վախճանվել է Միքայէլեան հիւանդանոցում։

— Օգոստոսի 9-ին ոստիկանական շուրջկալի ժամանակ կալանաւորվել են 8-րդ քաղաքամասում մուրացկաններ 2 հոգի։ Միևնոյն օրը կալանաւորել են անցագիր չունեցողներ՝ 8-րդ ոստիկանամասում 14 հոգի, 10-րդում՝ 11 հոգի, 11-րդում՝ 15 հոգի և 12-րդում՝ 14 հոգի։

— Տեղական լրագիրները հաղորդում են՝ թէ Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան նախկին անդամ Ն. Պ. Կոկչայեանը վերջին օրերս հոգեկան հիւանդութեան նշաններ է ցոյց տալիս։ Հիւանդութիւնը այնքան սուր կերպարանք է ստացել, որ քաղաքագլխի պաշտօնակատարը օգոստոսի 9-ին դիմել է Միքայէլեան հիւանդանոցի վարչութեանը, խնդրելով ընդունել հիւանդին հոգեկան հիւանդների բաժանմունքը։

— Ինչպէս հաղորդել էինք, վաղը, կիրակի, «Սպորտ» այգում տեղի կունենայ հետաքրքրական բովանդակութեամբ կազմված երեկոյթը յօգուտ Կիէվի հայ ուսանողների հայրենակցութեան։

— Բագւում մի շարք պարսկահպատակ թուրքերի տներում կատարված խուզարկութիւնների ժամանակ գտնվել են մեծ քանակութեամբ հրացաններ և հրացանների ու զանազան ձևի ատրճանակների պատրաստի փամփուշտներ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

— Կովկասի հայկական շրջաններում Պետական Դումայի անդամութեան համար իբրև թեկնածուներ հայկական կուրիայի կողմից համարում են Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանին, «Մշակի» խմբագիր Ալ. Քալանթարին, նախկին «Нов. Обозр.» թերթի խմբագիր իշխ. Գ. Մ. Թումանովին, երկ.-հաւ. Ս. Ցարութիւնեանին, Ալէքսանդրօպօլի և Երևանի նախկին քաղաքագլուխ Ց. Տիգրանեանին, Պետական Դումայի նախկին անդամ Ց. Սաղաթելեանին և մի քանի ուրիշներին։

— Գործարանական աւագ-տեսուչը ներկայացրել է Թիֆլիսի նահանգապետին այն արդիւնաբերական հաստատութիւնների ցուցակը, որոնց բանւորները կարող են մի-մի լիազոր ընտրել բանւորական կուրիայի համար։ Դրանք հետևեալ հաստատութիւններն են. 1) «Գ. Գ. Ադելխանեան և Ընկ.» ֆիրմայի թղթի, կօշկեղէնի և կաշուի գործարանները (մի-մի հոգի), 2) «Գ. Զ. Եարալօվ և Ընկ.» չուգունի ձուլարանը և արհեստանոցը, 3) Եա. Գաուֆի փականագործական արհեստանոցը, 4) Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի արհեստանոցները, 5) «Եղբ. Սէյլանեանների» ծխախոտի գործարանը, 6) «Ն. Ի. Բ զարջեանց» Աւետ. Տան ծխախոտի գործարանը, 7) «Միր» ընկերութեան ծխ. գործարանը, 8) Ա. Ս. Էնֆիաճեանցի ծխախոտի գործարանը, 9) Վրաց Հրատ. Ընկերութեան «Ա. Ա. Ջաչաղարի և Ընկ.» տպարանը, 10) Բօրժոմի Եղբ. Մալըշէվների ապակեձօյլ գործարանը, և այլն։ Ընդամենը 14 գործարան։

— Ռուսական կուրիայի մի խումբ առաջ է քաշում Վ. Վ. Կազարինովի թեկնածութիւնը Պետական Դումայի անդամութեան համար։

— Ռուսաստանի մի քանի քաղաքներում կադետներն ու սօցիալ-դեմօկրատները բլոկ են կազմել ընտրութիւններին միասին գործելու համար։ Այդպիսի բլոկներ բոլոր առաջադիմական բանակի մէջ հաւանական է այն մասերում, ուր աջակողմեանների, ազգայնականների և հոկտեմբերեանների յաղթութեան երկիւղը ակներև է։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 9 օգոստոսի

Ձեր լրագրի յուլիսի 24-ի համարում տպված է մի նկատողութիւն իմ մասին *)։

Այնտեղ ասվում է, որ Գրիգոր Ելագօվը, այսինքն ես, որ գինու պահեստ ունեմ Միքայէլեան պրօսպէկտի վրա, այս տարվայ մայիսի 11-ին, իմ ծանօթ Շալւօ Խալիպօվի աջակցութեամբ, որը նոյնպէս գինու պահեստատէր է, թոյլ ենք տուել մեզ կողոպտելու Թելաւեցի ազգատ գինեվաճառ Արտէմ Օգանէզօվին, խլելով նրանից երեք նակլադնօյների դուբլիկատները նրա՝ Օգանէզօվի կողմից երկաթուղով Բագու ուղարկված 5 տակառ գինու համար։ Ապա ասված է այդ նկատողութեան մէջ, որ ես, Խալիպօվի հետ միասին, իբր թէ սպառնալիք տալով, ստիպել եմ Օգանէզօվին ստացական տալ ինձ, որ պարտ է 100 ռուբլի։ Այդ յայտարարութեան ճշգրութիւնը, վկայում է նկատողութիւնը, իբր թէ հաստատված է և գործը յանձնված դատաստանական իշխանութեանը։

Այդ նկատողութիւնը, բացի նրա մէջ յիշված սեփական անուններից, բոլորովին չէ համապատասխանում ճշմարտութեանը։ Խմբագրութիւնը չէ կարող չիմանալ, որ անձնական վիրաւորանքի բնոյթ ունեցող անստոյգ տեղեկութիւններ տալով, շատ հեշտ է խախտել նոյն իսկ ամենահիմնաւոր առևտուրը։ Ես ոչ միայն իբրև առևտրական, որ տասնեակ տարիներ ինքնուրոյն առևտուր եմ անում, այլ և իբրև բարոյական սկզբունքներ դաւանող մարդ, որոնք պարտադիր են ամենքի համար, շատ թանգ եմ գնահատում իմ լաւ համբաւը։

Ուստի խնդրում եմ խմբագրութեանդ հնարաւորութիւն տալ ինձ պարզելու գործի էութիւնը։

Գինեվաճառ Արտէմ Օգանէզօվը, որ նոյնպէս թելաւեցի է, ինչպէս և ես, ինձ պարտ էր 250 ռուբլի. մայիսի 11-ին նա եկաւ ինձ մօտ մեր ընդհանուր ծանօթ նոյնպէս գինեվաճառ Շալւօ Խալիպօվի հետ միասին և խնդրեց տալ իրան էլի 100 ռուբլի։ Իր բոլոր 350 ռուբլի պարտքին իբրև ապահովութիւն նա հէնց այնտեղ էլ տուեց պարտագիր, որտեղ ասված է. «Ցանձնեցի երեք նակլադնօյներ Բագու ուղարկված 5 տակառ գինու համար №№ 10765, 10766 և 10807 ի հաշիւ իմ 350 ռուբլի պարտքի։ Այդ գումարից իմ անունից դուք, Ելագօվը, պարտաւոր էք տալ Շալւօ Դաւիդօվիչ Խալիպօվին 100 ռուբլի։ Արտեմ Արութինովիչ Օգանէզօվ։ 11 մայիսի 1912 թ.»։

Մեր պայմանաւորութեան համաձայն Օգանէզօվը պարտաւոր էր մի շաբաթվայ ընթացքում հանգցնել իր պարտքը և յետ վերցնել իր նակլադնօյները, հակառակ պարագայում, ի նկատի առնելով, որ նակլադնօյները ներկայացնողին պիտի արվէր գինին, ես ստիպված էի Բագու գնալ և կարգադրութիւն անել։ Մի շաբաթ սպասելուց յետոյ, ես գնացի Բագու, որտեղ կայարանում իմացայ, որ գինին արդէն ստացել է Օգանէզօվը, խնդիրք տալով դուբլիկատները կորցնելու մասին։ Իմ ձեռքում գտնվող՝ Օգանէզօվի սեփական ձեռքով յանձնարարականը՝ մակագրութեամբ, ինձ, որոշ ձևականութիւնները չը պահպանած կայարանի ծառայողների մէջ մի ամբողջ սենսացիա առաջացրեց։ Որոնեցին գինին ստացողին, առան նրանից 175 ռուբլին և տուին ինձ։ Չը կամենալով գործը հրապարակել, որովհետև այդ բանն անելուց շատ էին վախենում երկաթուղու ագենտները, ես վերադարձայ, յուսալով մնացեալ 175 ռուբլին ստանալ Օգանէզօվից իրանից։ Բագուից դուրս գալուց առաջ, Օգանէզօվի ընկերը, ինչ-որ Իլիկօ Ջանկարաշվիլի, սպառնում էր վնասել ինձ, որը և ի կատար ածեց յունիսի 25-ին, վիրաւորելով ինձ դանակով կողքիցս։

Ահա բոլոր գործը, ինչպէս որ պատահել է նա։

Երկու պայմանաւորվող կողմերի միջև կողոպուտը և յօժարակամ պարտաթուղթ տալը, կարծում եմ, իրարից մեծ տարբերութիւն ունեն։

Ուրեմն լաւ առևտրականներ են, եթէ ոչ տասնեակ, գոնէ հազարի արժողութեամբ սեփական պահեստներ ունեցող, որոնք միևնոյն ժամանակ ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չեն առնում ինձ վերագրված յանցանք գործել 100 ռուբլի ստանալու նպատակով, որի հետևանքը պիտի լինի խայտառակութիւն և բանտարկութիւն։

Այնուհետև նկատողութիւնը հաւաստացնում է, որ գողութեան ճշգրութիւնը իբր թէ հաստատված է արդէն և գործը յանձնված դատաստանական իշխանութեան։

Նկատողութեան այդ և մնացեալ մասը թողնում եմ լրատուի խղճին, որովհետև ես այդ մասին ոչ մի տեղեկութիւն չունեմ, իսկ երկու և կէս ամսվայ ընթացքում, այն օրից՝ երբ Օգանէզօվը տուել է ինձ այդ պարտագիրը, կարծեմ ես պէտք էր որ որևէ բան իմանայի և իմ գործի մասին։

Խնդրում եմ միւս լրագիրներին արտատպել իմ այս նամակը։

Գրիգոր Ելագօվ

*) Ցիշեալ նկատողութիւնը քաղել ենք ոստիկանական տեղեկութիւններից։ Խմբ.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Բեռլինում լուր է տարածված, որ այն խաղաղ բանակցութիւնները, որը վարում է Շվէյցարիա գնացած թիւրքական գահաժառանգ Իւսուֆ Իզզեդդինը Իտալիայի հետ, ի վերջոյ պաշտօնական ձև կընդունեն և հաշտութեան դաշինքը շուտով կը ստորագրվի։

— Թիւրքական մինիստրների կաբինէտի մէջ ծագած տարաձայնութիւնների պատճառը համարում են այն, որ մինիստրների մի մասը, Քեամիլ փաշայի ղեկավարութեամբ, պահանջում է հեռացնել իշխանութիւնից կոմիտէտական գործիչներին, նշանակել նոր վալիներ, միւթէսարըֆներ և այլն, և ձգտում է արտաքին քաղաքականութեան հարցում Թիւրքիան մտցնել եռապետական համաձայնութեան մէջ, մինչդեռ միւս մասը թոյլատրում է կոմիտէտական գործիչների մասնակցութիւնը վարչական պաշտօններում և չէ ուզում արգելք լինել նրանց պատգամաւոր ընտրվելու։ Կաբինէտի անկումը այդ հողի վրա համարվում է անխուսափելի։

— Ուսկիւբից հաղորդում են եւրոպական թերթերին, որ ալբանացիների պարագլուխները վճռել են Հին Սերբիան և Արևմտեան Մակեդօնիան յայտարարել որպէս ինքնավար Ալբանիայի մասեր։

— Բօլգարիան վճռել է մասնաւոր անել Ռուսաստանին, Ֆրանսիային և Անգլիային, որ ալբանացիներին ինքնավարութիւն տալու հետ միասին սահմանափակվելու են մակեդօնական բուլղարների իրաւունքները։

— Թիւրքական ազատամիտների պարագլուխ Սաբահ Էդդինը, որ ապրում է Պարիզում, իր թեկնածութիւնն է դնում պարլամենտի անդամութեան համար Կ. Պօլսում։

— Երիտասարդ-թիւրքերի ամենատարածված օրգան «Թէրջիմանի» խմբագիր Քեազիմ-բէյը, յափշտակելով նաւատորմի համար նուիրաբերված գումարները՝ փախել է արտասահման։

— Թաւրիզից հեռագրում են, որ գեներալ Ֆիգարօվը ուժեղացնում է իր բանակը։ Շահսէվաններին օգնելու են գալիս մի քանի հազար հոգի, որոնց մէջ, լուրերին նայելով, կան նաև թիւրքական զինւորներ և օֆիցերներ։ Լուրջ կռիւ է սպասվում։

— Վերջերս, լրագիրների ասելով, չինական պարլամենտը մի շատ աղմկայոյզ նիստ է ունեցել։ Հանրապետութեան նախագահ Իւանշիկայը փոխանակ բանաւոր բացատրութիւններ տալու՝ գրաւոր կերպով յայտնել է պարլամենտի նախագահին, որ մահվան պատժի ենթարկված օֆիցերների դատաճանական գործողութիւնների մասին ինքը ապացոյցներ ունի։ Պարլամենտը պահանջել է, որ զինւորական մինիստրը անձամբ ներկայանայ պարլամենտին՝ բացատրութիւններ տալու համար։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 8 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 58 ր., Եւլախ 4 ժ. 29 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 7 ր. երեկ., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Պօստատար գնացքը № 4—12 ժ. 10 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 14 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 13 ր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 48 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 20 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 6—2 ժ. 44 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 5 ժ. 34 ր., Գանձակ 8 ժ. 42 ր. երեկ., Եւլախ 10 ժ. 39 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 3 ժ. 21 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 38 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (III կամ IV կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն զգացվի)—4 ժ. 37 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 44 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 5 ր. ցեր., Եւլախ 4 ժ. 13 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բագու 5 ժ. 54 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Արագ գնացքը № 11—10 ժ. 44 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 40 ր. գիշ., Բաթում՝ 8 ժ. 58 ր. առ.։ Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 41 ր. ցեր., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 59 ցեր., Բաթում 11 ժ. 36 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 5—6 ժ. 36 ր. եր., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 38 ր. գիշ., Բաթում 7 ժ. 26 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 107 (III կամ IV կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն զգացվի) 6 ժ. 18 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 32 ր. ցեր., Բաթում 4 ժ. 31 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստատար գնացքը № $^{74}/_{75}$—12 ժ. 40 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 54 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 24 ր. ցեր., Էջմիածին 4 ժամ 40 րոպ. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 7 ր. ցերեկվայ (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 9 ժ. 50 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 21 ր. գիշ., Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{78}/_{79}$ (միայն II և III կարգի վագօններով)—7 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 2 ժ. 18 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 5 ժ. 56 ր. գիշ., Էջմիածին 11 ժ. ցեր., Ուլուխանլու 11 ժ. 26 ր., Երևան 12 ժ. 19 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար № $^{108}/_{109}$—11 ժամ 28 րոպ. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 28 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 27 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 40 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 15 ր. առ., Երևան 7 ժ. 23 ր. առաւօտեան։

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 58 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 43 ր., Բօրժօմ 1 ժ. 39 ր. ցեր., Մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—3 ժ. 5 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 48 ր. ցեր., Բօրժօմ 8 ժ. 41 ր. երեկոյեան։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 56 ր. եր., Պօստատար գնացքը № 3—8 ժ. 56 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 5—5 ժ. 51 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—4 ժ. 56 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—9 ժ. 18 ր. առ.։ Պօստատար գնացքը № 4—11 ժ. 15 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 6—1 ժ. 59 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 40 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօս. գնացքը № $^{72}/_{73}$—7 ժ. 26 ր. առ., Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{74}/_{75}$—8 ժ. 33 ր. եր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № $^{80}/_{81}$—12 ժ. 48 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 8 ր. առ., մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—9 ժ. 8 ր. երեկոյեան։

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.
ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.
Ամառային երթևեկութիւն
ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ
Մեկնում են Բաթումից
I Պօստային-մարդատար շոգենաւեր.
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի »
II Մարդատար շոգենաւեր.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » » »
III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւեր.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »
Ժամերը Պետերբուրգի են։
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՈՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ
Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի բիօլենազայի, Մակդօնիայի, Սերբիայի, Անատօլիայի-Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։
ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ
Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ-Րիգա, Լիբավա և Բէվել։
Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում Վելյամինովսկայա փողոց, № 18.
Հեռախօս № 11.
Ընդունվում են եւ ապահովացվում են ապրանքներ ծեռնտու պայմաններով։
Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց
(Հ.) 0—59

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐԱՐԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական վէներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. Ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ-10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Ջ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. քննութիւն արեան, մէզի և այլն։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—79

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ
Թիֆլիսում (Նիկօլայէվսկայա փող. № 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ)։
Մանրամասն տեղեկութիւններ տրվում են ...րսերի գլխաւոր ամեն օր՝ երեկոյեան ժամը 4—7-ը։
(ա. օ.) 579. 25—1

ԱՐԱԳ ԵՒ ԷԺԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՄ
բոլոր առարկ. միջն. դպր. համար
ՈՒՍԱՆՈՂ
Կօջօրսկայա 7, բն. Րօզէնբլատի
Մուտքը բակից։ Անձամբ՝ ժ. 4—6-ը։
(ա. օ.) 580. 3—1

Թիֆլիսի I Առևտրական Դպրոցի
VII ԴԱՍ. ՄԻ ԱՇԱԿԵՐՏ
Ընդունում է գիշերօթիկ աշակերտներ, թէ պարապելու և թէ պատրաստելու նրանց առևտր. դպրոցների համար։ Պայմանների մասին դիմել՝ Թիֆլիս, Կուրնայա փող. № 4, բնակ. 7.
(Հ.) 582 2—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
„ՄԵՐ ՈՒՂԻՆ“
(Ժողովածու, 160 մեծադիր էջ)
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—1) Դ. Անանուն. «Հայ տպագրութեան 400-ամեակի առիթով»։ 2) Լ. Ալթաբէկեան. «Եհովա»։ 3) Արտաշէս Տիրացեան. «Թիւրքահայոց ազգ. սահմանադրութեան իրաւաբանական հիմունքը»։ 4) Շ. Կուրղինեան. «Բանւորական ...մասում»։ 5) Հ. Հէյնէ. «Enfant perdu», թարգմ. Դ. Նորեկ։ 6) Կարլ Կաուցկի. «Նոր լիբերալիզմ և նոր միջին դասակարգեր»։ 7) Հ. Մազմանեան. «Դու կարկաչուն ես...»։ 8) Ալ. Մարտունի. «Արդի տնտեսական կեանքը» (ա. «Կապիտալիզմը Ռուսաստանում», բ. «Ռուսական համայնքը», գ. «Խոշոր և մանր տնտեսութեան հարցը գիւղատնտեսութեան մէջ»)։ 9) Դ. Անանուն. «Մենութեան մղձաւանջը» (Վ. Տէրեանի մասին)։ 10) Կոզա. «Մետաքսագործութիւնը և մետաքսագործարանների բանւորները Ղարաբաղում»։ 11) Դ. Տէր-Դանիէլեան. «Բանւորական օրէնսդրութիւն»։ 12) Նոր գրքեր. ա) Օրմանեան. «Հայոց եկեղեցին», բ) Ա. Իսահակեան. «Աբու լալա Մահարի», գ) Կարէն Միքայէլեան. «Ջմրան երեկոյ», դ) Ց. Ցակոբեան. «Բանաստեղծութիւններ», ե) Ց. Սօլօվեան. «Քննադատական տեսութիւններ», զ) «Գեղարուեստ», 4-րդ գիրք։ 13) Արտաշէս. «Հերման Գրէօյիխ»։ 14) Արսէն Կիտուր. «Թիւրքիայի կեանքից»։ 15) Միք. Շամչեան. «1912 թ. պետական բիւջէն»։ 16) Ցայտարարութիւններ։
Գինն է Բագւում՝ 50 կ., ճանապարհածախսով՝ 60 կոպ.։
Դիմել՝ «Պօսրեդնիկ» գրավաճառանոցին Բագւում, «Գիր» գրավաճառանոցին Թիֆլիսում։
(օ. մ.) 578. 3—1

ԱԳԵՆՏ
Մ. Ա. ԳԱԺՕՆԻԱ
Ընդունում է ամեն տեսակ յայտարարութիւններ թէ տեղական և թէ մայրաքաղաքի լրագիրների համար։
Հասցէն՝ 1) Միխայլօվսկի պր., «Վէտցէլ» հիւրանոց, տէլէֆօն 380. 2) Վակէ, սեփ. տուն, Ազնուականների գիմնազիայի մօտ, տէլէֆօն 925.
(օ.մ.) 577. 5—2

ԳԻՐ ԵՒ ԿԵԱՆՔ
ԿԱԶՄԵՑԻՆ
ՅՈՎ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ եւ ՆԱՐ-ԴՈՍ
Երես 624.
Գինն է 1 ր. 25 կոպ.
(Հ. Հ.)

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ
Հայոց ծխական դպրոցների բարձր դասարանների, թեմական դպրոցների ստորին դասարանների և պետական միջնակարգ դպրոցների համար։
Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին։
584. 6—1

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրիտ և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տէլէֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный